

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NÖROBİLİM ANABİLİM DALI
NÖROBİLİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**ANNELERİN ÇOCUKLUK ÖRSELENMELERİNİN
ÇOCUĞA BAKIM VERME DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ ve ÇOCUK İÇİN RİSKLERİ**

Kübra Şahin İpek

**Tez Danışmanı
Prof.Dr. Sultan Tarlacı**

İSTANBUL-2020

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

NÖROBİLİM ANABİLİM DALI
NÖROBİLİM YÜKSEK LİSANS PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ANNELERİN ÇOCUKLUK ÖRSELENMELERİNİN
ÇOCUĞA BAKIM VERME DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ
ve ÇOCUK İÇİN RİSKLERİ

Kübra Şahin İpek

Tez Danışmanı
Prof.Dr. Sultan Tarlacı

İSTANBUL-2020

ÖZET

ANNELERİN ÇOCUKLUK ÖRSELENMELERİNİN ÇOCUĞA BAKIM VERME DAVRANIŞLARI ÜZERİNDEKİ ETKİSİ VE ÇOCUK İÇİN RİSKLERİ

Amaç: Çocuklukta yaşanan örselenme yaşantılarının yaşam boyu süren etkileri bulunmaktadır. Bu araştırma ile, çocukluk örselenmelerinin annelik davranışları üzerindeki olumsuz etkisi ve bu durumda çocuğun gelişimi için ortaya çıkabilecek risk faktörlerinin, nörogelişimsel yaklaşım esas alınarak, annenin duygu düzenleme becerisi ve çocuğuyla kurduğu ilişkinin niteliği üzerinden ölçülmesi hedeflenmiştir.

Yöntem: Çalışmaya, 4-6 yaş aralığında problem davranışlar sergilediği gözlemlenen 75 çocuğun annesi katılmıştır. Bu annelere Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği (DDGÖ)-Kısa Form ve Çocuk Ana-Baba İlişki Ölçeği uygulanmıştır. İlişki ölçeği yakınlık boyutu ters kodlanmıştır ve değişkenler arasındaki ilişkiler anova, korelasyon, ki-kare ve hiyerarşik regresyon analizleri ile yorumlanmıştır.

Bulgular: Uygulanan analizler sonucunda; katılımcıların en yüksek oranda duygusal ihmal ve istismar yaşantısı bildirdiği, çocuklukta anne ve babanın birlikteliğinde büyünülen ortamda fiziksel ve cinsel istismar yaşantısına daha az rastlandığı; katılımcı annelerde örselenme yaşantısının varlığı arttıkça duygu düzenleme güçlüğünde artış olduğu ($r=.40$; $p<.01$), anne-çocuk ilişkisinin niteliğinde ise DDGÖ açıklık (duygusal tepkilerin anlaşılabilmesi) alt boyutunun yordama gücü ($Beta=.43$; $p<.01$) bulunduğu görülmüştür. Cinsel istismar yaşantısının varlığı ile anne-çocuk ilişkisinin yakınlık boyutu ($r=.30$; $p<.01$) arasında ve duygu düzenleme güçlüğü ile anne-çocuk ilişkisinin çatışma boyutu ($r=.37$; $p<.01$) arasında pozitif ilişki olduğu bulgularına ulaşılmıştır.

Sonuç: Anne-çocuk ilişkisinin nörogelişimsel mekanizmasını anlamak, annenin ve gelişmekte olan çocuğun duygusal ve bilişsel sağlığı üzerinde daha etkili adımlar atılmasını sağlayacaktır. Bu adımlar, çocukluk dönemi örselenmelerinin gelecek kuşaklara etkisinin kırılabilmesi için gerekli erken müdahalenin yapılabilmesi adına önemli görünmektedir.

Anahtar Kelimeler: çocuk ihmal ve istismarı, annelerin çocukluk çağı örselenmeleri, erken dönem beyin gelişimi, duygu düzenlemenin nörogelişimi, anne bakımı

ABSTRACT

THE EFFECT OF MATERNAL CHILDHOOD MALTREATMENT ON MATERNAL CAREGIVING AND RISK OF THE CHILD

Objective: The childhood maltreatment has lifelong effects. This study aimed to investigate the impact of childhood maltreatment on maternal caregiving and risk of the child development. This research uses neurodevelopmental approach and focuses on the mother's emotional regulation capacity and mother-child relationships.

Methods: The data was collected from the mothers of 75 children who were observed to show problematic behaviors at 4-6 years old. 3 measurement scales were here: Childhood Maltreatment Questionnaire (CMQ), Difficulties in Emotion Regulation Scale (DERS)-Brief Form, Child-Parent Relationship Scale. Closeness sub-scale of the Child-Parent Relationship Scale was reversed and variables were tested by anova, correlation, chi-square and hierarchical regression.

Results: The participants reported that emotional neglect and abuse rate was the highest in maltreatment. It was observed that physical and sexual abuse is less common in case being grown up by the parents. It was seen that there was an increase in the difficulties in emotion regulation when the maltreatment experiences increased ($r=.40$; $p<.01$). Clarity from DERS predicted the quality of the relationships of mothers with their children ($Beta=.43$; $p<.01$). It was found that there were positive correlations between the existence of maltreatment experience and the closeness of mother-child relationship ($r=.30$; $p<.01$) and between the emotion regulation difficulty and conflict dimension of mother-child relationship ($r=.37$; $p<.01$).

Conclusion: This study also showed that, understanding the neurodevelopmental mechanism of the relationship of mother and child would provide to take effective steps on the emotional and cognitive health of mother and growing child. These steps seem to be important for early intervention in order to break the impact of childhood maltreatment on future generations.

Keywords: child abuse and neglect, maternal childhood maltreatment, early brain development, neurodevelopmental of emotional regulation, maternal caregiving

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam sürecinde bilim nedir ve nasıl yapılır? konusunda yalnızca birkaç sohbette dahi rehberlik ettiği ve uzun yıllar sonra yeniden içinde bulunduğum akademik mecrada ihtiyacım olan cesareti sunduğu için, bir bilim insanı portesi olan sayın hocam Prof.Dr.Sultan Tarlacı'ya teşekkür ederim. Nörobilim yüksek lisans programında “beyin” konusundaki heyecanlarını hissettiren ve tüm bilgisini ve görgüsünü cömertçe sunan, derslerine katılma olanağı bulduğum Prof.Dr.Oğuz Tanrıdağ, Doç.Dr.Bariş Metin, Doç.Dr.Türker Tekin Ergüzel, Doç.Dr.Belkıs Atasever, Dr.Oğuz Tan, Arş.Gör.Bernis Sütçübaşı Kaya hocalarıma teşekkür ederim.

Akademik çalışmalarımın mimarı olan sayın hocam Prof.Dr.Ersin Kuşdil'e, İngilizce çalışmalarımındaki desteği için kardeşim Şeyma Şahin'e, istatistik çalışmalarımında istifade ettiğim AkademikLink'e, katılımcı arayışım ve saha çalışmasındaki destekleri için eşim Çağatay İpek'e, mesai arkadaşım Hüseyin Demir'e, meslektaşım Muharrem Köse'ye ve tüm katılımcılara teşekkürü bir borç bilirim.

“Ben” olmamda emeği geçen aileme, yaşam boyu benimle olan çalışkanlık ve görünenin ardındakini görme arzuma, her zaman bana inanan eşime, ebeveynlik ve kendilik yoluma “ışık” tutan kızım Asya'ma, yıllar içinde yolumuz kesişen tüm çocuk ve ailelere bana öğrettikleri için minnettarım.

BEYAN FORMU

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında zgn olduğunu, tarafımdan üretildiğini ve Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzuna göre yazıldığını beyan ederim.

27/05/2020

Kübra şahin İpek

İmzası

İÇİNDEKİLER

ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
TEŞEKKÜR	v
BEYAN FORMU	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLolar DİZİNİ	x
ŞEKİLLER DİZİNİ	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	xii
1. GİRİŞ	1
2. GENEL BİLGİLER	3
2.1. Çocukluk Çağı Örselenmeleri.....	3
2.1.1. Kuramsal Çerçeve.....	4
2.1.2. İhmal ve İstismar.....	6
2.1.3. Çocuğu İhmal Türleri ve Bilinen Sonuçları.....	8
2.1.4. Çocuğu İstismar Türleri ve Bilinen Sonuçları.....	9
2.1.4.1. Fiziksel İstismar.....	9
2.1.4.2. Cinsel İstismar.....	10
2.1.4.3. Ensest.....	10
2.1.4.4. Duygusal İstismar.....	11
2.1.5. Gelişimsel/Kompleks Travma.....	12
2.2. Duygu Düzenleme.....	13
2.2.1. Kritik Dönem Kavramı.....	14
2.2.2. Limbik / Alt Kortikal Yapıların Gelişimi ve Stres Aksı.....	16
2.2.3. Prefrontal Korteksin Gelişimi.....	18
2.2.4. Annenin Duygu Düzenleme Üzerindeki Aracı Rolü.....	19
2.2.4.1. Uyumlanma ve Aynalama.....	21

2.2.4.2. Bağlanma.....	22
2.3. Çocukluk Çağı Örselenmelerinin Beyin Gelişimine Etkisi.....	24
2.4. Çocukluk Çağı Örselenmelerinin Annelik Davranışlarına Etkisi.....	26
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	29
3.1. Araştırmanın Tipi.....	29
3.2. Araştırmanın Modeli.....	29
3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı	29
3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	30
3.5. Veri Toplama Araçları	30
3.5.1. Kişisel Bilgi Formu.....	30
3.5.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ).....	31
3.5.3. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form (DDGÖ-Kısa Form).....	31
3.5.4. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği.....	32
3.6. Verilerin Analizi	330
4. BULGULAR.....	34
4.1. Sosyo-demografik veriler	34
4.2. Katılımcı annelerin çocukluk örselenme yaşantılarına sahip olma düzeyi ve etki eden faktörler.....	36
4.3. Katılımcı annelerin duygu düzenleme güçlüğü düzeyleri ve örselenme yaşantısı ile ilişkisi.....	39
4.4. Katılımcı annelerin çocuklarıyla ilişki düzeyleri ve duygu düzenleme güçlüğü ve örselenme yaşantısı ile ilişkisi.....	42
4.5. Çocukluk örselenme yaşantıları varlığının duygu düzenleme güçlüğü üzerindeki yordayıcılığı.....	46
4.6. Çocukluk örselenme yaşantıları varlığının çocuk-anne ilişkisi üzerindeki yordayıcılığı.....	49
4.7. Duygu düzenleme güçlüğü'nün çocuk-anne ilişkisi üzerindeki yordayıcılığı.....	50
5. TARTIŞMA.....	52
6. SONUÇ VE ÖNERİLER.....	57
KAYNAKLAR	60
EKLER	68

Ek 1. Etik Kurul Onamı.....	68
Ek 2. Tez İsim Değişikliği Etik Kurul Onamı.....	69
Ek 3. Kişisel Bilgi Formu.....	70
Ek 4. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)	71
Ek 5. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form (DDGÖ-Kısa Form).....	72
Ek 6. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği.....	73
Ek 7. Ölçek Kullanım İzni.....	74
Ek 8. Özgeçmiş.....	75

TABLolar DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Tablo 1 : Ölçeklerin çalışmadaki güvenilirlik katsayıları	33
Tablo 2 : Katılımcı anne ve çocuklarına ait yaş bilgileri.....	35
Tablo 3 : Örnekleme ait kişisel bilgiler.....	35
Tablo 4 : Çocuklarda gözlemlenen problem davranışlar.....	36
Tablo 5 : Çocukluk örselenme yaşantısı ölçeğinden alınan puanların analizi.....	37
Tablo 6 : Annelerin çocukluk örselenme yaşantılarına etki eden demografik faktörler	38
Tablo 7 : Duygu düzenleme güçlüğü ölçeğinden alınan puanların analizi.....	39
Tablo 8 : Annelerin çocukluk örselenme yaşantısı ile duygu düzenleme güçlüğü puanları arasındaki korelasyon değerleri.....	40
Tablo 9 : Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinden alınan puanların analizi.....	42
Tablo 10: Annelerin çocuklarıyla kurduğu ilişki ile çocukluk örselenme yaşantıları arasındaki korelasyon değerleri.....	43
Tablo 11: Annelerin çocuklarıyla kurduğu ilişki ile duygu düzenleme güçlüğü puanları arasındaki korelasyon değerleri.....	45
Tablo 12: Annelerin duygu düzenleme güçlüğü ortalamalarının çoklu regresyon analizi.....	47-48
Tablo 13: Çocuk-anne ilişkisi ölçeği yakın ilişki alt boyutu ortalamasının çoklu regresyon analizi.....	50
Tablo 14: Çocuk-anne ilişkisi ölçeği ortalamalarının çoklu regresyon analizi.....	51

ŞEKİLLER DİZİNİ

	<u>Sayfa</u>
Şekil 1: ÇÖYÖ ve DDGÖ genel ortalamalarına ait saçılım grafiği	41
Şekil 2: ÇÖYÖ genel ortaması ile Yakın ilişki alt boyutu saçılım grafiği.....	44
Şekil 3: DDGÖ genel ortalaması ile Çatışmalı İlişki alt boyutu saçılım grafiği.....	46

SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ

ACEs : Olumsuz Çocukluk Deneyimleri Çalışması

ÇÖYÖ : Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği

DDGÖ : Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği

mPFC : medial Prefrontal korteks

PFC : Prefrontal korteks

WHO : World Health Organization

UNICEF: United Nations International Children's Emergency Fund

“Çocuklukta olanlar, bir çocuğun ıslak çimentodaki ayak izleri gibidir.

Zaman iyileştirmez, zaman gizler.” Vincent J. Felli, 2009

1. GİRİŞ

Her yıl 15 yaşın altında 40 milyon çocuk ihmal ve istismar mağduru olmaktadır (UNICEF, 2008). Örselenme geçmişte yaşandığı gibi bugün de yüksek oranlarda yaşanmakta ve bir toplum sağlığı sorunu olarak karşımızda durmaktadır. Küresel bir sorun olan çocuklara yönelik kötü muamelelerin yaşam boyu süregiden ve insanların acı çekmesine neden olan sonuçları bulunmaktadır. Erken dönemde yaşanan kötü muamele yarattığı stres ile beyin gelişiminde bozulmalara yol açarak zihinsel, psikolojik ve davranışsal risk faktörlerine açık hale getirir. Bu risk faktörlerinden biri de çocuklukta kötü muameleyle maruz kalmış birinin ebeveyn ya da bakımveren olduğunda beraberindeki çocuğun kötü muameleyle uğrama riskini artıracaktır (WHO, 2016). Çocukluk ihmal ve istismarı yaşamının uzun vadeli etkileri hakkında farkındalık artmaktadır ancak bu mağduriyeti yaşamış çocukların ebeveynliği ve bir ebeveyn olduklarında kendi çocuklarının duygusal ve sosyal gelişimlerini nasıl etkileyecekleri hakkında çok az şey bilinmektedir (Treat ve ark., 2019).

Bugüne kadar, çocukluk örslenmelerinin nörobiyolojisi ve davranış problemleri hakkında çok az araştırma yapılmıştır. Bu sınırlı araştırmalar prefrontal korteks (PFC), hipokampus ve amigdala gibi duyu işleme ve düzenlemeye dahil olan beyin bölgelerine odaklanmıştır (Hanson ve ark., 2014).

Nörobilimsel araştırmalar, erken dönem ilişkisel deneyimlerin beyin yapısal ve işlevsel gelişimini doğrudan şekillendirdiğini göstermektedir. Bir organizmanın gelişimindeki ilk olaylar, bu organizmanın geri kalan yaşamı boyunca ortaya koyacağı içsel ve dışsal işleyişleri için ortam hazırlarlar. Yaşamın ilk yıllarındaki büyüme hızı beyin yapı ve fonksiyonlarının oluşması için gerekli kritik evreyi oluşturmaktadır (Schore, 2013). Massart ve arkadaşları (2016), erken dönem deneyimlerin DNA metilasyonu üzerine yaptıkları araştırmada, annenin bakım ve ilgisinin biyokimyasal sinyallere çevrildiğini, bu sinyallerin genlerin ifadesini değiştirerek yavrunun sosyal çevreye uzun vadeli adaptasyonlarının şeklini belirlediğini göstermişlerdir.

Kritik evrede anneyle çocuk arasındaki duygusal uyumlanmanın kalitesi, çocuğun sosyal açıdan katılımcılığını, duygu düzenleme ve duygularını ifade etme yeteneğini geliştirmektedir (Cozolino, 2014). Ebeveyn tarafından aynalanma ve etkileşim ise diğer etkileşimlerin özünü oluşturacaktır (Fırat ve Baskak, 2012). Çocuğun sağlıklı gelişimi için ihtiyaç duyduğu anne bakım ve dokunuşlarının biçiminin nesilden nesile aktarıldığını gösteren araştırmalar çocukluklarında istismara maruz kalan kimselerin %70'nin anne baba olduklarında kendi çocuklarına örseleyici davrandıklarını göstermektedir (Eşel, 2010).

Yeni araştırmalar, çocuklukta kötü muameleye maruz kalmanın anneden yavrularına aktarım ile örselemenin kuşaklararası aktarımı üzerine yoğunlaşmaktadır. Örselenme öyküsü bulunan annelerin çocukları ile ilişkisinin bebeklik döneminden itibaren zorlaşarak, gelişimin önemli basamaklarının sağlıklı yaşanacağı olasılığı yüksektir (Racine, 2018).

İstismar ve ihmal konusunda yapılan çalışmalar incelendiğinde ilişki belirleme ve müdahale konusuna nazaran önleme ve tanılama boyutu üzerinde daha fazla çalışılmış olduğu görülmüştür (Sarı ve ark., 2016). Önleyici müdahaleler ise bu riskin kuşaklararasıdaki sürekliliğini kırmak adına önemlidir.

Araştırma bünyesinde, alanda yapılan çalışmalar ve son 20 yılda nörogörüntülemenin katkısıyla ortaya konulan davranışsal paradigmlar ile beynin yapılanmasına ilişkin çalışmalar sunulmakla, sosyal etkileşimlerde duyarlı olduğu kabul edilen temel kortikal ve altkortikal yapıların işleyişi hakkında konuyla ilgili bütünleştirici bilgi verilmesi amaçlanmıştır.

İstismar ve ihmalin yaratacağı sağlık sorunları arasına ebeveynlik davranışlarının dahil edilerek gelecek nesillerin bu örselenmişliğin sonuçlarından zarar görmeden müdahale edilmesi, ebeveyn yada ebeveyn adaylarının ve beraberinde bulunan çocuklarının yaşam refahı ve nihayetinde toplumun sağlıklı geleceği için hayati önem taşımaktadır. Bu haliyle mevcut çalışmanın ülkemizde yapılmış olan çalışmalarını tamamlayıcı nitelikte olması ve yapılması planlanan çalışmalar için de ufuk açıcı olması umut edilmektedir.

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Çocukluk Çağı Örselenmeleri

Dünya Sağlık Örgütü'ne (WHO) göre çocuğa kötü muamale; 18 yaşın altında maruz kalınan, fiilen yada potansiyel olarak çocuğun sağlığına, gelişimine, yaşamına ve onuruna zarar veren fiziksel, duygusal, cinsel ihmal ve istismarı ve ticari sömürüyü kapsar. Uluslararası çalışmalar, her 4 yetişkinden 1'inin çocukluklarında fiziksel istismara maruz kaldığını, her 5 kadından 1'inin ve her 13 erkekten 1'inin ise cinsel istismara maruz kaldığını ve bu durumlara duygusal istismarın eşlik ettiğini bildirmektedirler (WHO, 2016).

Ülkemizde UNICEF işbirliğiyle yapılan "Çocuk İstismarı ve Aile İçi Şiddet Araştırması" çalışması kapsamında, 7-18 yaş arası çocuklarda, %51 düzeyinde duygusal istismara, %43 düzeyinde fiziksel istismara ve %3 düzeyinde cinsel istismara ve %25 oranında ihmale maruz kalındığı, bununla birlikte %56 oranında fiziksel istismara, %49 oranında duygusal istismara ve %10 oranında cinsel istismara tanıklık ettikleri rapor edilmiştir. Duygusal istismarın en çok arkadaş, öğretmen, anne ve baba tarafından yapıldığı, bu istismarın, hakaret ve tehdit etme, bağırma, alay etme, lakap takma, fikrini sormama, küçük düşürme ve kıyaslama şeklinde yapıldığı bildirilmiştir. Fiziksel istismara ise erkek çocukların kız çocuklardan daha fazla maruz kaldığı ve fiziksel istismarın sıklığının sosyo-ekonomik gruplar arasında farklılık göstermediği görülmüştür. Çocukların anne ve babalarından sırasıyla duygusal istismar, fiziksel istismar ve ihmal davranışlarına maruz kaldıklarını bildirdikleri görülmüştür. Kötü muamelenin çocukta korku, utanma, moral bozukluğu, ölme isteği ve bedensel olarak ise titremeye yol açtığı bildirilmiştir (UNICEF-Türkiye, 2010).

Çocukluk örselenmelerinin farklı türleri sıklıkla aynı zaman diliminde gerçekleşir ve çocuklukta örselenmeyi deneyimlemiş olmak başkaları tarafından da örselenme riskini artırmaktadır. Birden fazla kötü muamelenin eşlik ettiği çalışmalar, tek tip örselenmelere nazaran çoklu örselenmelerin kümülatif etkilerinin yaygın olduğunu, kişinin iç çalışma modelleri üzerinde kalıcı bir etki yarattığını ve bu gençlerde içselleştirme ve dışsallaştırma davranış sorunlarının daha fazla görüldüğünü göstermektedir (Hodges ve ark., 2013).

2.1.1. Kuramsal Çerçeve

Çocuk istismarı konusuna ilk olarak Hugo ve Dickens'in romanlarında değinildiği görülmüştür. Literatüre girişi ise 1946 yılında radyoloji uzmanı olan Caffey tarafından kafa travmasına bağlı kanamalar ve uzun kemik kırıkları bulgularıyla çocuk istismarı arasında bağlantı kurulmasıyla olmuştur. Çocukların korunmasının gerekliliği ilk olarak 19. Yüzyıl sonlarına doğru üzerinde önemle durulan bir konu haline gelmiştir ve 1962 yılında ilk kez Kerpe tarafından “hırpalanmış çocuk” teriminin kullanıldığı makale konuya ilgiyi artırmıştır (Kara ve ark., 2004). Bu terimin yerini ilerleyen yıllarda child abuse/çocuk istismarı terimi almış ve örselenme, kötü muamele sözcükleri de bu terim yerine kullanılmaya başlamıştır.

Çocukluk çağı olumsuz yaşantılarına dair en kapsamlı çalışma 1995-1997 yılları arasında Kaiser-Permanente’de 17000’den fazla kişiyle yapılmış olan olumsuz çocukluk deneyimleri (ACEs) çalışmasıdır. Bu çalışma, olumsuz çocukluk yaşantılarına maruz kalma arttıkça, yetişkinlikte, depresyon ve intihar girişimi, cinsel sağlık sorunları, obezite, alkolizm, uyuşturucu bağımlılığı, kalp ve akciğer hastalıkları riski ile güçlü bir ilişkisi olduğu gösterilmiştir (Felliti ve ark., 1998). Çocukluk olumsuz yaşantılarının, sosyal becerilerin ve destekleyici ilişkilerin gelişmesini engelleyebildiği, erişkinlikte daha az sosyal bağlantı ve daha çok duygusal yalnızlık yaşadıkları bulgulanmış olup, bunun nedeni olarak bakım verenin ve/veya anne ve babanın örselemesine bağlı olarak oluşan güvensiz bağlanma olduğu düşünülmüştür (Gündüz ve ark., 2018).

Çocukluk örselenmelerinin olumsuz sonuçlarının, bakım verme yoluyla çocuğa aktarıldığı ve örselenmelerin kuşaklararası bir etki yarattığı konusuna ilk vurgu yapan makale ise Fraiberg ve arkadaşlarına (1975) aittir. Bu makalede, “*Her bakımın içinde hayaletler vardır. Onlar, ailelerinin hatırlanmayan geçmişlerinden gelen ziyaretçilerdir ve davetsiz rehberlerdir. Tüm uygun koşullar altında, düşmanca ve davetsiz ruhlar bakımdan uzaklaştırılır ve kendi yeraltı meskenlerine dönerler. Bebek kendi zorunluluğuyla ebeveynin sevgisini talep eder ve sevgi bağları çocuk ve ebeveynlerini davetsiz kötü hayaletlere karşı korur.*” (sayfa. 387) ifadelerini kullanırlar.

Çocuklara yönelik kötü muamele araştırmaları çoğunlukla psikoloji, psikiyatri, eğitim, epigenetik ve halk sağlığı gibi alanlarda yapılarak önleme, müdahale ve etkili politikalar oluşturmayı hedefler. Bu bağlamda konuya açıklık getirmek için psikoloji, psikiyatri, patoloji ve nörobilim ışığındaki gelişimsel yaklaşımlar, bağlanma kuramı,

sosyolojik ve ekolojik modeller çerçevesinde birçok teorik açıklama sunulmuştur.

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisiyle zıt ilişki içinde olan temel insan ihtiyaçları modeli, önceliği güvende olma, sevilme ve saygı görme ihtiyacına vermektedir. Psikolojik yaklaşımlar ve Bowlby'a ait bağlanma kuramına göre, çocuğun gelişimsel dönemleri içinde bakım veren(ler)i tarafından beslenme, duyarlılık, özerklik gibi ihtiyaçlarının karşılanması ve buna bağlı oluşan güven duygusu ile çocuğun gelişimi sağlıklı olacaktır. Ancak anne ve babanın psikolojik durumları, zamanında karşılanmamış bağlanma gereksinimleri ve kendi geçmişlerinde bulunan örselenme deneyimleri sağlıklı bakım vermenin ve bağ kurmanın önüne geçerek kimi zaman anne ve babayı istismarcı konumuna getirebildiğini öne sürer. Psikiyatrik yaklaşımlar ise, anne ve babanın sahip olduğu mental düzey ve patolojinin varlığına odaklanarak, bu ebeveynlerin narsistik eğilimler gösterdiği, dürtüsel davrandıkları, empati kurmakta güçlük yaşadıkları ve depresyon belirtileri gösterdiklerini ortaya koymuştur (Polat, 2001).

Sosyolojik kuramlar, çocukluk örselenmelerinin nedeni olarak, şiddetin yoğun olarak görüldüğü ve çocuk yetiştirme yöntemi olarak fiziksel cezanın kabul gördüğü kültürel etmenleri, işsizlik, düşük gelir grubunda bulunma ve çok sayıda çocuk sahibi olma gibi sosyo-ekonomik koşulları göstermektedir. Ayrıca, sosyal destekten yoksun olma ve izole yaşam sürme gibi etkenlerin istismar olasılığını artırdığı öne sürülmektedir (Polat, 2001). Brofenbrenner'in ekolojik sistemler teorisine göre ise, bireyin gelişimi içinde bulunduğu bağlam ve bu bağlam içindeki ilişkilerin karşılıklı etkileşimine bağlı olarak süren ve bağlam genişledikçe de karmaşıklaşan bir süreçtir. Kişiler bireysel seviyeden başlayarak aile, toplum halk gibi katmanların içinde varolur ve içinde bulunduğu sistemler ne kadar ulaşılabilirse, kişinin bilgi edinme, destek bulma, kendini keşfetme olasılığı da o derece artacaktır. Bu haliyle bireyin davranışları içinde bulunduğu bağlam özelinde değerlendirilmelidir (Brofenbrenner, 1986; Ünlü Kaynakçı ve Mesutoğlu, 2018).

Cicchetti, ekolojik model ile gelişimsel psikopatolojiyi birleştirerek çocuklukta kötü muameleyi açıklamak için ekolojik-işlemsel bir bakış açısı getirir. Her gelişim düzeyinde çocuk ve çevresi arasında karşılıklı etkileşim sonucunda epigenetik modifikasyonlar, nörobiyolojik süreçler ve bağlanma ve davranış yapıları. Olumsuz gelişimsel çıktılar ise çocukta duygusal, bilişsel ve davranışsal süreçleri bozduğu öne

sürülür. Bu olumsuz etkilerin anlaşılması için, çocuk odaklı tedavi, ebeveyn katımlı müdahaleler ve önleme çalışmalarında ekolojik güdümlü yaklaşımların sağlanması amaçlanmaktadır (Cicchetti ve Toth, 1995).

Perry, çocuklukta kötü muamelenin nörogelişimsel süreçlerine vurgu yapar (Perry, 2001). Söz konusu araştırmanın dayanağını bu kuram oluşturmaktadır ve ilerleyen bölümlerde ayrıntılı olarak aktarılacaktır. Perry'e göre, bebekler ve çocuklar hayatta kalmak için yetişkinlere bağıdırlar ancak aile, okul ve toplum içinde ve en çok da aile içinde şiddete maruz kalır yada tanık olurlar. En yüksek risk taşıyan çocuklar ise güvenli bir aile, okul ve toplum ortamında bulunmayan çocuklardır. Çocuklar içinde buldukları tehdit ve korku atmosferine uyum sağlamak zorundadır, bu uyum nörofizyolojik süreçlerde gerçekleşir. Sonuç olarak fizyolojik, duygusal, davranışsal, bilişsel, ve sosyal işlevlerde meydana gelecek fonksiyonel değişimlerin temel nörogelişimsel zemini oluşur. Gelişmekte olan beyin strese son derece duyarlıdır, tutarlı ve/veya orta dereceli strese maruz kalma esneklik oluştururken, öngörülemeyen ve/veya kronik stres gelecekteki stres faktörlerine karşı savunmasızlığa ve fonksiyonel işlevsizliklere neden olmaktadır (Perry, 2001; Perry 2002).

Ülkemizde ise çocuk ihmal ve istismarı konusundaki çalışmalar son 20 yıldır yapılmakta olup, bu çalışmaların yoğunluklu olarak adli tıp, çocuk ve ergen ruh sağlığı ve sivil toplum kuruluşları bünyesinde olduğu görülmektedir. Yapılan çalışmalar, ülkemizin kültürel yapısı gereği çocuğa bakım verenin anne yada yardımcı bir kadın olması nedeniyle örseleyicilerin sıklıkla kadın olduğunu, en sık görülen fiziksel istismar biçimlerinin saç ve kulak çekme, tokat atma, vurma ve nesne fırlatma şeklinde olduğunu, duygusal istismarın ise en sık, bağırma, korkutma, alay, aşağılama, tehdit ve küfür şeklinde olduğunu göstermektedir (Çelik ve Hoccoğlu, 2018).

2.1.2. İhmal ve İstismar

Çocuğun bakım ve korunmasından sorumlu kişilerin çocuğa kötü muamelesi çocuk istismarı anlamına gelirken, bu kişilerin çocuğun bakım ve korunmasını yeterli ölçüde sağlayamamaları çocuk ihmal olarak değerlendirilmektedir (Lynch, 1999). En temel ayrım ise istismarın aktif, ihmalin ise pasif bir eylem olmasıdır ancak yarattığı sonuçlar açısından farksızdır.

Çocuğa kötü muamele her sosyoekonomik düzeyden ailenin içinde görülebilmekte olup, ailesel işlev bozukluğunun bir göstergesi sayılmaktadır. De Bellis ve arkadaşlarının yaptığı araştırmada, benzer sosyoekonomik yapı içinde bulunan örselenmiş çocuklar ve örselenme öyküsü olmayan çocukların karşılaştırılmasında, örselenmiş çocukların daha küçük hacimli beyine sahip olduğu görülmüştür. Çocuğa kötü muamele araştırmalarında ebeveyne ait iç etkenler dış etkenlerden daha önemli bir değişken olmaktadır, dış etkenler ebeveyn faktörleriyle birleşerek bu olasılığı artırmaktadır (De Bellis, 2005).

Kötü muamelenin yaşandığı aileler üzerine yapılan çalışmalar, bu ailelerdeki anne ve babaların diğer ebeveynlere nazaran çocuklarıyla duygusal etkileşimlerinin içeriği ve sıklığı bakımından farklılıklar gösterdiklerini ve daha az olumlu duygu ifade ettiklerini bulgulamışlardır (Pollak ve ark., 2000). Aile içi istismar riskini oluşturanlar arasında ebeveynlerin küçük yaşta olması, ebeveynlerde örselenme öyküsü bulunması, alkol ve madde kullanımının varlığı, psikiyatrik hastalık varlığı, maddi sıkıntı içinde olma, sosyal destek yoksunluğu birincil nedenler arasında sayılmaktadır (Çelik ve Hocoğlu, 2018). Çocukluk döneminde kötü muameleye maruz kalmanın erken dönemde ve ergenlik döneminde sosyal ilişkilerin zayıf olmasına sebep olduğu, bu çocukların kişisel ilişkileri tehdit edici ve acı verici olarak tanımladıkları ve ilişki içinde buldukları kişilere zararlı düşüncelerini yansıttıkları görülmüştür (Sarı ve ark., 2016).

Flaherty ve arkadaşları (2008), 6-12 yaş arası 805 kötü muamele riski yüksek çocukla yaptığı çalışmada, yaşamın ilk 6 yılındaki olumsuzluk ile ikinci 6 yılı arasındaki olumsuzluk deneyimlerinin çocuk sağlığı üzerindeki etkisi karşılaştırılmıştır. Olumsuz çocukluk deneyimlerinin erken yıllarda dahi oldukça yaygın olduğu ancak bu durumun gizli kaldığı ve çoğunlukla çocuğun sağlığının bozulması ya da somatizasyon belirtileri üzerine ortaya çıktığı, yaşamın ikinci 6 yılında maruz kalınan olumsuz yaşantıların sağlık sorunları riskini artırdığı görülmüştür.

Psikiyatri poliklinliğine başvuran 62 hastada geriye dönük ihmal ve istismar yaşantısını tarayan Türkoğlu ve arkadaşları (2017), deneklerden 10 tanesinin fiziksel, duygusal ve ihmal olmak üzere birden çok alanda çocukluk çağı kötüye kullanımı bildirdiğini, %27,4 oranında fiziksel, %17,7 oranında duygusal, %6,4 oranında cinsel kötüye kullanım ve %3,2 oranında ensest, %46,8 oranında ihmal öyküsü bildirildiğini raporlamışlardır (Türkoğlu ve ark., 2017). Bu çalışmalar çocukluk örselenme yaşantıları

bulunan bireylerin ileriye dönük olarak psikiyatrik hastalıklar bakımından risk taşıdıklarını göstermektedir.

Felitti (2009)'ye göre, çocukluk örselenmelerinin biyomedikal hastalığa dönüştüğü iki mekanizma vardır. Bunlardan ilki, başatmesi zor halk sağlığı sorunlarından olan sigara içme, alkol ve uyuşturucu kullanımı, aşırı yeme gibi travmatik çocukluk deneyimlerinden kaynaklı duygusal sorunları kısmen telafi eden başatme davranışlarıdır. Bu davranışlar tip2 diyabet ve kroner arter hastalıklarına zemin hazırlarlar. İkincisi, kronik stresin neden olduğu kronik baş ve sırt ağrıları, kemik erimesi ve bazı akciğer ve kalp hastalıklarıdır.

2.1.3. Çocuğu İhmal Türleri ve Bilinen Sonuçları

İhmal bilinen en yaygın örselenme biçimi olup, başlangıç yaşı, şiddeti ve süresine bağılı olarak zihinsel sağlık problemleri ve öğrenme problemleri gibi birçok psikolojik ve akademik sonuçlar doğurmaktadır. Ancak ihmale çoğu kez diğer istismar türlerinin eşlik etmesi nedeniyle ortaya çıkan bu sonuçların ayırt edilebilmesi oldukça zorlaşmaktadır. İhmal en geniş anlamıyla çocuğun içinde bulunduğu ailede gelişimi için gerekli güvenli, sağlıklı ortamın oluşturulmaması ve çocuğun tehlikelere açık hale gelmesidir. Çocuk ihmali, fiziksel, tıbbi, eğitim ve duygusal alanlarda yaşanabilmektedir (De Bellis, 2005). Çocuğun sağlıklı gelişimine zarar verecek yönde ihtiyacı olan tıbbi bakımı yaptırmama yada erteleme tıbbi ihmal, çocuğun yaşına ve yeteneklerine uygun eğitim almaması ve zorunlu eğitimden yararlandırılmaması eğitim ihmali, ilgili kurum ve kuruluşların sorumluluğunda olan konularda duyarsız davranmalarına bağılı olarak ortaya çıkan durumlar ise sosyal ihmal olarak tanımlanmaktadır (Erkman, 1999). Çalışmalar ihmal eden ebeveynlerin çocuklarıyla çok az bilgi alışverişinde bulunduğunu ve kendilerini çok az ifade ettiklerini göstermektedir (Pollak ve ark., 2000). Erken ihmal yaşayan çocuklar genellikle tepkisiz bakım almıştır ve genel olarak bireysel bakım ve dikkat eksikliği yaşarlar (Hanson ve ark., 2014).

Fiziksel ihmal; çocuğun en temel ihtiyaçları olan beslenme, hijyen, giyim ve güvenlik ihtiyaçlarının karşılanmaması, çocuğu terk etmek ve denetimden yoksun bırakma olarak tanımlanmaktadır (De Bellis, 2005).

Duygusal ihmal; çocuğun bakımını reddetme veya geciktirme, sevgi gereksinimini önemsememe yada karşılamama, duygusal destekten yoksun bırakma, çocuğun uygunsuz davranışlarına müsamaha gösterme ve aile içi şiddete maruz bırakma olarak tanımlanmaktadır (De Bellis, 2005).

2.1.4. Çocuğu İstismar Türleri ve Bilinen Sonuçları

Çocuğun yakınında bulunan kimselerce ve çoğunlukla anne, baba yada bakıcı tarafından çocuğa fiziksel zarar verme, kötü besleme, çıkar için kullanma gibi çocuğun bedensel, duygusal ve zihinsel gelişimini kısıtlayan her türlü eylem istismar olarak değerlendirilmektedir (Aral ve Gürsoy, 2001). Çocuk istismarını tanımlamanın asıl amacı çocuğu koruyabilmektir. Çocuk istismarı tanımlanırken, çocuğun fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişiminin tüm yönleri ele alınarak çocuğun uğradığı zarar ortaya konmalıdır, bu sebeple bu durumların ortaya çıkmasında etkili olan anne ve baba davranışı da çocuk istismarı konusunda yargıda bulunurken dışlanmamalıdır (Polat, 2001).

Sarı ve arkadaşları (2016) son 10 yılı kapsayan analiz çalışmalarında, fiziksel istismara maruz kalmanın yarattığı risk faktörlerinin başında yasadışı madde kullanımının geldiğini, cinsel ve duygusal istismar sonucunda ise en fazla zihinsel rahatsızlık riski doğduğunu saptamışlardır.

2.1.4.1. Fiziksel İstismar

Çocuğun yeterince gözetilmemesi yada kaza dışında ortaya çıkan yaralanmaları kapsamaktadır, fiziksel istismarın en sık olarak dövme şeklinde ortaya çıktığı ve bunu yanıklar ve sarsılmış bebek sendromunun takip ettiği görülmektedir. Bu yönüyle en sık rastlanılan ve en kolay tanınan istismar çeşididir (Kara ve ark., 2004). Yine çocuğu itmek, ısırarak, vurmak, kulağını yada saçını çekmek, ağzına biber sürmek de fiziksel istismar türlerinden sayılmaktadır. Bu çocuklar büyük oranda ebeveynlerinin agresif patlamalarına maruz kalırlar.

Fiziksel istismarın çocuklukta ortaya çıkan sonuçları arasında yüksek kaygı düzeyi ve sosyal ilişkilerde bozukluklar görülürken, yetişkinlikte de kişilerarası ilişkilerde sorunlar ve psikiyatrik bozukluklarla ilişkili bulunmuştur. Fiziksel istismara

uğrayan kimseler, bu şiddeti sorun çözme yöntemi olarak kullanmayı öğrendiğinde yine kendisi de şiddet uygulayan bir eş yada ebeveyn olabilmektedirler (Sarı ve ark., 2016; Çelik ve Hocoğlu, 2018).

Fiziksel istismar ve ihmale maruz kalmanın birlikte olduğu saldırgan ve suç teşkil eden davranışların sıklıkla görüldüğü, çocukluk dönemi içinde ise, dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu ve kaygı bozukluklarının ortaya çıkmasında etkili olduğu saptanmıştır (Gökler ve Taner; 2004).

2.1.4.2. Cinsel İstismar

Cinsel gelişimini henüz tamamlamış çocuğa karşı, cinsel arzu ve gereksinimlerini karşılamak amacıyla bir erişkin tarafından kandırma, tehdit yada güç kullanılmasıdır. Ayrıca, 4 yaş ve üstü yaş farkı olduğunda, çocuklar arasındaki cinsel aktivitelerde küçüğün istismarı olarak değerlendirilmektedir. Çalışmalar, ilk istismara uğrama yaşının 8-12 yaş aralığında yoğunlaştığını ve cinsel istismara maruz kalanların %53'nün 14 yaş altında olduğunu göstermektedir. Kız çocuklarının 2-9 kat daha fazla istismara maruz kaldığı ancak son yıllarda erkek mağdur sayısında da artış olduğu görülmektedir. Yine yurtdışında ve yurtiçinde yapılan çalışmalar istismarcıların %60-85'nin çocuğun tanıdığı, bildiği ve güvendiği kimseler olduğunu göstermektedir (Koçak ve Alpaslan, 2015; Çelik ve Hocoğlu, 2018).

Yapılan araştırmalarda cinsel istismar riskinin herhangi bir sosyodemografik yapıyla bağlantısı bulunmamış olup, çocukluk dönemi cinsel istismarının annenin eğitim düzeyi ve annede depresyonun varlığıyla güçlü bir ilişkisi olduğu saptanmıştır. Cinsel istismar, çoğu kez çocuk fiziksel olarak zarar gördüğünde ortaya çıkmakta aksi takdirde, çocuğun cezalandırılmaktan korkması, utanç ve suçluluk duyması nedeniyle uzun zaman ve bazen yetişkinliğe dek gizli kalabilmektedir (Çelik ve Hocoğlu, 2018). Bu durum cinsel istismarın aynı kişi ya da farklı kişilerce tekrar edilmesine de neden olmaktadır.

2.1.4.3. Ensest

Çocuğun biyolojik olarak akarabalığı bulunan ve evlilik yapması kanunen yasak olan aile üyeleri tarafından cinsel istismara maruz kalması durumudur (Koçak ve Alpaslan, 2015). İstismarcı sıklıkla babadır. Ensest yaşanan ailelerde çoğu babanın ensest kurbanı olduğu ve yine ensest mağduru olan kadınların da anne olduklarında

çocuklarını ensestten koruyamadıkları bildirilmiştir (Çelik ve Hocaoğlu, 2018).

Durumun ortaya çıkmasındaki aileye özgü bozukluklar; baskın ve itaat bekleyen, şiddeti güç ve kontrol sağlamak amacıyla kullanan ebeveyn modeli, anne ve baba arasında cinsel sorunlar, anne ve babanın sosyal olarak izole oluşu, rol karmaşasına bağlı olarak çocuğa yüklenen ev kadınlığı rolü, alkol ve madde kullanım bozukluğu, durumun aile içinde yadsınması olarak çerçevesiylemiştir (Gökler ve Taner; 2004).

Son 30 yıldır yapılan çalışmalar çocukluk dönemi kötü muamele geçmişiyle kişilik bozukluğu gelişimi arasındaki önemli bağlantıyı göstermektedir. Özellikle cinsel istismar öyküsünün bu ilişkide ön planda olduğu, istismarcının bir bağlanma figürü olması durumunda ise travmatik etkinin çocuk için oldukça şiddetli olduğu, borderline kişilik bozukluğu ve amnezilerin ortaya çıkmasında nedensel bir rol üstlendiği görülmüştür (Kutlu, 2018).

Cinsel istismar, uzun döneme yayılabilen ve birden çok bozukluğu doğuran önemli bir risk faktörüdür. Çocukluk döneminde yaşanan istismarın ardından çocuklarda belirtiler kısa sürede ortaya çıkabileceği gibi dalgalı bir seyir izleyerek belirtiler uzun zaman sonra da ortaya çıkabilmektedir. Belirtilerin başında, yoğun kaygının göstergesi olan, uyku sorunları ve kabuslar, öfke tepkileri, fobiler, bedensel yakınmalar gelmekte olup, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, sonradan ortaya çıkan enürezis ve enkoprezis, bir savunma biçimi olarak kendini gösteren disosiasyon görülmektedir. İleri yaşlarda ise, ilişki kurma ve sürdürme becerisinin bozulduğu, uygunsuz cinsel deneyimlerin yaşandığı, benlik saygısında düşme ve intihar eğilimi görülmekle birlikte, psikiyatrik tanımlar içinde en sık majör depresyon ile ilişkili olduğu bulunmuştur (Koçak ve Alpaslan, 2015; Gökler ve Taner, 2004).

2.1.4.4. Duygusal İstismar

Farkedilmesi, tanınması ve delillendirmesi güç olmakla birlikte en yoğun maruz kalınan ve çocuğun iyilik durumunu bozan istismar türüdür, tek başına görülebildiği gibi diğer istismar türlerine eşlik etmektedir. Çocuğun değerinin ve becerilerinin çok sık kötülenmesi, aşağılama, azarlama, korkutma ve tehdit etme, gücünün üstünde beklentilerde bulunma ve sosyal izolasyon birer duygusal istismar örneğidir ve çocuğun kendini noksan, önemsiz ve sevgisiz hissetmesine neden olur (Dinleyici ve Dağlı, 2016). Duygusal istismar etkileşim sonucu oluşur ve bu davranışları gösterenler

çocuğun birincil dereceden bakım vereni ve bağlanma nesnesi olan kimselerdir. Bu annelerde duygudurum bozukluğu ve madde kötüye kullanımının varlığı ile çocuğun duygusal anlamda doyurulmasının yetersiz olduğu ancak sözel öfke gösteriminin yoğun olduğu görülmüştür. Duygusal istismar ve ihmalin varlığında çocukluk döneminde sosyal ilişkilerde bozukluk, davranış sorunları, intihar davranışları görülebilirken, ileriye dönük kişilik bozukluklarının gelişiminde önemli bir risk etmenidir (Gökler ve Taner; 2004).

2.1.5. Gelişimsel/Kompleks Travma

Çocukluk psişik travması, çocuklukta ve devamındaki yetişkinlikte bir dizi bozukluğun gelişiminde önemli bir etiyolojik sebep gibi görünmektedir. Çocukluktaki romatizmal ateş gibi, tanımlanabilir bir zihinsel duruma yol açabilecek bir çok sorunu tetikleyebilir. Terr (1991), alınan tanı önemli olmaksızın, yaşamın ilerleyen dönemlerinde çocukluk travmalarına bağlı olarak dört karakteristik özelliğin görüleceğini söyler. Bunlar; travmatik olayın tekrar eden anıları, tekrarlayan davranışlar, travmaya özgü korkular, insanlar, yaşam ve geleceğe dair değişen tutumlar. Terr, çocukluk travmalarını 2 tipe ayırır ve her tipe özgü tanımlama sunar. Tip I travma, tam ve ayrıntılı anılar ve yanlış algılardan oluşur. Tip II travma, inkar ve uyuşma, disosiasyon ve öfkeyi içerir (Terr, 1991). Solomon ve Heide (1999) ise, Terr'in travma kategorilerine kompleks travma olarak adlandırdıkları Tip III travmayı eklemeyi önerirler. Solomon ve Heide'ye göre, Tip III travma, erken yaşlarda başlayan çoklu ve şiddetli olayları içeren durumlarda yaygın olarak görülmekteydi. Bu durumlar, uzun süren, birden fazla istismarcı bakıcıyı içeren, öngörülemeyen veya istismarın birçok çeşidini içeren travma olarak tanımlandı. Teşhis kriterleri arasında, bellek ve bilinç değişiklikleri, duygusal uyuşma, major gelişimsel eksiklikler, zayıf ve parçalanmış benlik duygusu, kusurlu olduğuna ve yaşam hakkı olmadığına dair inanç, umutsuzluk ve utanç hissi, normal ilişkileri bozan güven sorunları ve gelecek kavramının olmayışı sayılmaktadır (Solomon ve Heide, 1999).

İhmal yada istismarın bakım veren kişi tarafından erken dönemde uygulanmış olması, tekrarlayıcı ve/veya uzun süreli nitelikte olması yaşanan örselenmeye gelişimsel travma özelliği atfetmiş olur. Bakım verenin tepkileriyle şekillenen bağlanma örüntüsü çocuğun keşfetme sürecinde içten içe çalışan bir model teşkil edecektir. Ebeveyn

tarafından aynalanma ve etkileşim ise diğer etkileşimlerin özünü oluşturacaktır. Yaşamın bu kritik döneminde ebeveyn tarafından uygulanan bağırma, aşağılama, ceza, suçlama, tehdit, ilgisizlik yada aşırı kontrol, baskılama gibi ihmal ve istismara uzanan davranışlar baş etme kaynakları kısıtlı olan çocuk için gelişimsel travma niteliği taşıyacaktır (Fırat ve Baskak, 2012).

Gelişimsel travmayı diğer travmalardan ayıran özelliği ise bağlanma ve kendilik psikolojisi kuramlarında anlatılmıştır. Bebek iki yaşa kadarki olan dönemde kendisine duyarlılıkla cevap veren ve uyumlanabilen bakımverenine bağlanabilir, bu sayede çevreyi güvenle keşfe çıkabilir, aksi takdirde bebeğin davranışları korkulu, endişeli ve güvensiz olacaktır. Bakımveren ve bebek arasında oluşan bu bağlanma örüntüsü ileride kurulacak ilişkiler için bir model oluşturacak ve kişinin algı ve beklentilerini şekillendirerek duygu ve düşüncelerine önderlik edecektir (Fırat ve Baskak, 2012).

2.2. Duygu Düzenleme

Duygunun tanımı ve beyindeki oluşumuyla ilgili farklı bilim alanlarında farklı açıklamalar bulunmaktadır, duyguların kişinin içinde var olduğu yada duyguların insanlar arasında var edildiği gibi. Duygunun, beyindeki doğasına dair açıklamalar ise ilk başlarda bazı bölge ve fonksiyonel sınırlamalar sunmuş ancak gelinen noktada duygunun belirli bölge yada devrelerle sınırlı olmadığı, beynin tamamında var olduğu görüşü ön plana çıkmıştır. Duyguya dair açıklamaların ortak kabulleri ise, duygunun çevreyle sürekli etkileşim halinde olduğu ve bu etkileşimlerin fizyolojik değişimlerin ve bilişsel süreçlerin ortaya çıkmasında çok büyük etkisi olduğudur. Bu yönüyle duygu, içsel ve dışsal etkilenmeyi sağlayarak bizi eyleme hazırlar, bir ruh hali meydana getirir ve kişilerarası etkileşimi açığa çıkarır. Bu yönüyle duygu ve duygunun düzenlenmesi bir bütünün parçaları olarak görülür (Siegel, 2018).

Duygusal işlemlemeyi başlatan ilk süreç dikkattir, dikkat dış dünyadan gelen uyarıcıya yönelmeyi sağlar ve ardından uyarıcının, “iyi” mi? yoksa “kötü” mü? değerlendirmesine bağlı olarak yaklaşma yada kaçınma tepkisi oluşturulur, bu tepki yaşamın devamlılığını sağlayan en temel savunma tepkisidir. Uyarıcının iyi yada kötü olduğu yönündeki karar, uyarıcıya olan aşinalık ve deneyim, buna bağlı olarak uyarıcının bellekteki izdüşümü, kişinin duygu durumu ve içinde bulunduğu sosyal

çevre, geleceğe dair beklentiler gibi faktörlerin etkisi altındadır. Uyarıcıyla birlikte öfke, korku, mutluluk, şaşırma gibi temel duygular da değerlendirmeye alınır ve yüz ifadeleri, ses tonu gibi sözsüz dışavurumlarla ifade edilir. Duyguyu ifade etmenin amacı ise sosyal iletişim kurmak olarak kabul edilir (Siegel, 2018).

Duygu ve duyguyu düzenleyen süreçler, fizyolojik süreçlerden soyut akıl yürütmeye varana kadar ki süreçlerde meydana gelir. Beyinde bu süreç, öncelikli olarak limbik yapı ile prefrontal bölgenin karşılıklı işleyişinde çalışılmış, limbik bölgenin uyarıcının değeri ve anlamı konusunda uzmanlaşmış olduğu, orta prefrontal bölgenin ise anlamın değerlendirilmesi, sosyal bilgi işleme, üst bilişsel işlevler ve bedensel tepkilerin koordineli bir şekilde bütünleşmesini sağladığı görülmüştür (Siegel, 2018).

2.2.1. Kritik Dönem Kavramı

Diğer primatlarla karşılaştırıldığında insan yavrusu çok daha az olgunlaşmış bir beyinle dünyaya gelir ve hayatta kalmak için uzun bir süre bakıcılara bağımlıdır. Beynin bu uzun dönem etkileşim içindeki gelişimi, onun sosyal bir organ olarak gelişmesini ve neo-korteksin büyümesini sağlar (Cozolino, 2014). İnsan yavrusu doğduğunda bir yetişkin beyindeki nöron sayısının yaklaşık iki katına sahiptir ve büyürken çevresinden edindiği bilgi ve davranışlar sayesinde var olan bu nöronlar ile bir görevde uzmanlaşmayı sağlayacak bağlantılar oluşturulabilmektedir. Beyinde bu bağlantılar sayesinde oluşan şebekeler amaca yönelik oluşmaktadır ve bu şebekeler içinde yer almayan nöronlar yok olmaktadır, yani yavru büyürken dış dünyadan aldığı uyarıların da etkisiyle nöron sayısı azalmakta ancak uzmanlaşmaktadır (Tanrıdağ, 2018). Bu nörogelişimsel sürecin kaçınılmaz sonucu olarak bebek ve çocuk beyni daha biçimlendirilebilir özelliktedir ve deneyime karşı savunmasızdır, bu durum plastisite olarak adlandırılır (Perry, 2009). Böylece, 3 yaşına kadar ki dönemde bebek beyni yetişkinlik döneminde sahip olacağı beyin neredeyse %90'ını zenginleştirmiş olur (Perry, 2000).

Erken çocukluk, UNICEF'in "dünya çocukları raporları 2011" yayınında belirtildiği üzere doğumdan 8 yaşa kadarki gelişim sürecini kapsamaktadır. Bu yaş aralığı, fiziksel, zihinsel, duygusal ve sosyal gelişimin çok hızlı olduğu ve yetişkin yaşamının temelini oluşturulduğu dönem olarak kabul edilmektedir (Bertan ve ark.,

2009; Çelik, 2015). Bu dönemi kritik kılan beyin gelişiminin büyük kısmının intrauterin dönemde ve yaşamın erken döneminde gerçekleşmesidir. Beynin sağlıklı gelişiminin önemli bileşenleri olan, miyelinizasyon, sinaptogenez, plastisite, duyu ve davranışların düzenlenmesi gibi süreçler iletişim ve deneyimlerle zenginleşirler. Aksi takdirde, yetersiz duyu-motor uyarım, gerilim, stres ve toksik stres beyin gelişimini olumsuz yönde etkileyecektir (Bertan ve ark., 2009; Shore, 2012). Shonkoff, koruyucu bir anne çocuk ilişkisinin yokluğunun, strese yanıt sistemlerinde uzayan bir aktivasyon yaratmakta olduğunu ve bunun çocuklarda “toksik stres” olarak tanımlandığını aktarmaktadır. Toksik stres, nöron bağlantılarının yeterli düzeyde oluşmamasına ve böylece beyin mimarisinin değişmesine sebep olmaktadır (aktaran; Bertan ve ark., 2009).

Hippokampus, beyin en yüksek plastisite özelliğine sahip bölgelerinden biridir ve gelişim kuramlarınca kritik kabul edilen süreçlerde oynadığı rol oldukça önemli görülür (Fırat ve Baskak, 2012). Andersan ve arkadaşları (2008), cinsel istismar öyküsüne sahip 26 kadın ve benzer özellikte sağlıklı kontrollerin MRG altında beyin bölgelerinin hacim oranlarını karşılaştırmışlar; 3-5 ve 10-11 yaşları arasında istismar yaşantısı olanların hipokampus hacminde azalma, 9-10 yaşlarında istismar yaşantısı olanların korpus kallozum hacminde azalma ve 14-16 yaşları arasında istismar yaşantısı bulunanların frontal korteks hacminde azalma olduğunu bulgulamışlardır (aktaran; Fırat ve Baskak, 2012).

Yaşamın erken dönemlerindeki maruziyetlerin fiziksel ve zihinsel sağlık üzerine uzun vadeli etkilerini anlamak için DNA metilasyonu üzerine yapılan epigenetik çalışmalar, bu etkilenmeye aracılık eden mekanizmalardan biri olarak görülür. Kemirgenler, primatlar ve insanlardan elde edilen bulgular anne bakımındaki farklılıkların, yavrunun ilerleyen yaşamında DNA metilasyonunda saptanabilir sistematik değişikliklere neden olduğunu göstermektedir. Yetersiz anne bakımı yada yoksunluğunun, hipokampüsteki glukokortikoid reseptörü üzerindeki olumsuz etkisiyle yavruların yaşam boyu davranışlarını değiştirerek anksiyete artışı ve stres tepkiselliğine neden olduğu, bu durumun doğum sonrası prefrontal korteksin gelişimi ve bağışıklık sistemini de etkilediği görülmüştür. Bu dramatik değişikliklerin primatlarda süten kesilme evresinde yaşanan anne yoksunluğunda daha fazla görüldüğü, bağışıklık sistemindeki DNA metilasyonu üzerinde geniş ve dinamik bir etki bıraktığı görülmüştür (Massart ve ark., 2016; Weaver ve ark., 2004). Bu çalışmalar yavrunun anneden

gördüğü bakıma bağlı olarak yaşama hazırlandığını ve strese tepki olarak genomun düzenlendiğini, fenotipteki kalıcı değişiklikler sonucunda annelik etkilerinin nesiller boyunca aktarılabildiğini söylemektedir.

Bebek Rhesus maymunları, anneleri, akranları ve sosyal gruplarının bütününden ayrılarak yaratılan sosyal izolasyon çalışmalarında, yaşamın ilk 3 ayında ayrışmayı yaşayan ve sonrasında tekrar birleştirilen bebeklerin anokresik tepkiler verdiği ve yaşamı sürdürmek için gerekli beslenmelerinin zorunlu olarak sürdürüldüğü görülmüştür. Yaşamın ilk 6 ayı boyunca izolasyon yaşayan bebeklerin stereotipik hareketler, takıntılı beslenme ve kendini yaralama gibi davranışlar gösterdiği ve sosyal ipuçlarını tanımada yetersiz kaldıkları ve ilişkilerinde anksiyete, agresyon tepkileri gösterdikleri ve uygunsuz cinsel davranışlarda buldukları görülmüştür. Bu bebekler ilk bir yıl boyunca izolasyona maruz kaldıklarında ise, oyun ve keşif davranışları göstermedikleri, sosyal etkileşim içinde bulunmaları gerektiğinde yoğun anksiyete sergiledikleri ve kendilerini savunamadıkları görülmüştür. Bu bebek maymunların 3 aydan daha az bir süre izolasyon yaşamaları ve tekrar sosyal ortamlarına dönmeleri halinde normal bir yetişkinlik seyri izledikleri ancak artan sürelerde izolasyona maruz kalmaları sonunda ergenlik ve yetişkinlik dönemlerinde de bu izolasyon dönemlerinde ortaya çıkan bozukluklardan etkilenmeye devam ettikleri görülmüştür (De Bellis, 2005).

2.2.2. Limbik / Alt Kortikal Yapıların Gelişimi ve Stres Aksı

İnsan yavrusu anne karnında oluşmaya başladığında, DNA'daki genler tarafından sinir sisteminin iskeleti oluşturulmaya başlanır. Ardından gelen genetik yazılım süreci ise, doğumdan sonra gelişen beyin yapılarının %70'ini oluşturur ve beynin deneyime bağlı olarak tekrar tekrar örgütlenmesini sağlar. Yavru büyüdükçe, beyni oluşturan nöronların oluşturdukları ağ ve bağlantılar sonucunda karmaşık davranış örüntüleri ortaya çıkmaya başlar. Nöron ağ ve bağlantılarının birlikte hareketi en temelde sağ ve sol yarım kürelerin etkileşimi ve kortikal ve altkortikal alanlar arasındaki etkileşim sonucunda ortaya çıkar (Cozolino, 2014). Beyin anatomik olarak dört ana yapıdan oluşur; beyin sapı, diensefalon, limbik sistem ve korteks. Bu ana bölgelerin her biri, aşağıdan yukarıya olacak şekilde, çocukluk döneminde farklı zamanlarda gelişir, örgütlenir ve tamamen işlevsel hale gelir ve "kullan yada kaybet" düsturuna göre çalışır. Beynin üst bölgelerinin sağlıklı gelişimi alt bölgelerden gelen hormonal ve nöral

aktivitenin sağlığına bağlıdır. Daha erken ve geç çocukluk dönemlerindeki deneyimler beyni farklı Őekillerde etkileyecek olmakla birlikte önceki maruziyet çocuğu hassaslaştırarak gelecekteki olaylara karşı daha savunmasız hale getirecektir. Yaşamın akışı içindeki olağan ve olağandışı stres faktörlerine karşı dirençlilik ve başetme mekanizmaları ve sonrasındaki iyileşme sağlıklı ilişkilerin gücüne bağlıdır. Stres modülasyonu, stres yanıt sistemleri ve bağlılık, bağlanma, ilişki kurma ve sosyal iletişimin nöral ağları arasındaki ilişkiye bağlıdır (Perry 2002; Perry, 2009).

Limbik korteksin bir parçası olan amigdala savaş yada kaç tepkisinin merkezi konumundayken, hipotalamus, hormonal düzenlemeden sorumludur. Hipokampus ise, belleğin örgütlenmesinde oldukça önemlidir. Hipokampus ğrenme, hafıza ve strese nöroendokrin yanıtla ilgilidir. Hayvan modellerinde tekrarlanan strese bağlı olarak, kortizol gibi hormonların, hipokompsteki sinaptik yapıyı değiştirdiği görülmektedir. Bu nörobiyolojik değişiklikler hafıza ve öğrenmeyle ilişkili gözlemlenen bazı problemlerle ve TSSB ile ilişkilidir. Amigdala duygusal ve sosyal bilgi işlemenin merkezindedir, basit duygusal girdinin, duygusal, bilişsel ve sosyal olarak “ karmaşık ” değerini belirler ve bu alandaki hasar sosyal uyaranların önemini değerlendirmede sorunlara yol açmaktadır (Perry, 2001; Hanson ve ark., 2014).

Bir stresörün varlığında, yarattığı strese verilen tepkiler kısa vadede hayatta kalmamız için önemliyken, stresörün yokluğunda verilen tepkiler ise tekrar normale dönebilmek için uzun vadede hayatta kalabilmemiz için oldukça önemlidir (Cozolino, 2014). Sempatik sinir sistemi ve limbik-hipotalamik-hipofiz-adrenal (L-HPA) aks nörobiyolojik stres cevap sisteminin en önemli parçalarından ikisidir. Uyarılma, stres cevabı, davranışsal ve duygusal düzenlemeye bağlı olarak ruh hali, anksiyete ve dürtü kontrolü, uyku ve sağlıklı motor davranış bu sistemlerle ilintilidir (Perry, 2000).

Yoğun anksiyete norepinefrin nöronlarının merkezi konumundaki lokus seruleus ve sempatik sinir sistemini uyarır ve savaş yada kaç yada donma tepkisinin ortaya çıkmasına neden olur. Lokus seruleus ise duygu ve anksiyetenin düzenlenmesinden sorumlu amigdalayı uyarır, amigdala da aynı anda hipotalamus ve medial prefrontal korteksi uyarır. Amigdalanın, hipotalamusu uyarması sonucu kortizol salgılanmasına neden olan kortikotropin salgılatıcı hormonda (CRH) artış meydana gelir, buna bağlı olarak hipofiz bezi aracılığıyla kortizol serbest kalır ve immün sistem baskılanarak kendini korumaya alır. Amigdalanın dopamin yolakları aracılığıyla prefrontal korteksi

uyarması sonucu ise, ya dikkat artışı yada stresle başa çıkmak için gerekli bilişsel süreçler işleme alınır. Bu yönüyle çocuklukta kronik strese maruz kalma, kortikal dopamine bağlı olarak prefrontal korteks aktivasyonuna zarar vererek, dikkatsizlik, hipervijilans, yeni materyalin öğrenilmesinde problemler, psikotik semptomlar ve paranoya gelişmesine sebep olabilmektedir (De Bellis, 2005).

Le Doux, yaptığı çalışmalarda, prefrontalden amigdalaya gelen aksonların, amigdaldan prefrontale gidenlerden çok daha az olduğunu ve amigdalanın bir kez uyarılmasının ardından prefrontalin amigdala üzerindeki inhibe edici etkisinin ortaya çıkamadığını göstermiştir. Bu durum amigdalanın şartlı korkuda temel bir rol oynadığını göstermektedir (Le Doux, 2003). Karabekiroğlu ve arkadaşları (2007), prefrontal kortekste etkinlik düşüklüğünün amigdalada görülen etkinlik artışı ile birliktelik gösterdiğini, prefrontal korteksin bir parçasını oluşturan ön singulat korteksin duyusal girdinin emosyonel içeriğine daha duyarlı olduğunu ve sağ hemisferin otonomik işlev değişikliklerini ve içsel algıları kontrol ettiğini göstermişlerdir.

Tottenham ve arkadaşları (2011) tarafından yapılan çalışmada, koruma altında bulunan 10 yaşlarındaki 22 çocuk ile kontrol grubunda bulunan çocuklara fMRI altında duygusal yüz ifadelerinin bulunduğu Go/NoGo testi uygulanmış ve deney grubunda artmış amigdala aktivitesi ve amigdala ile prefrontal korteks arasında azalmış beyaz madde tespit edilmiştir. Yine aynı çalışmada, yüz ifadeleriyle göz teması kurma davranışı incelenmiş ve deney grubundaki çocukların göz bölgesine bakma süresi anlamlı olarak daha az bulunmuştur.

2.2.3. Prefrontal Korteksin Gelişimi

Davranışların planlanması, duygu ve davranışların düzenlenmesi, öz düzenlenme, bakım, yürütme, uzamsal düzenleme ve zihnin verimli çalışmasının sürekliliği yürütücü işlevlerin kontrolünde bulunmaktadır. Bu işlevlerin sağlıklı işleyişi dikkat süreçleriyle birlikte prefrontal korteks alanlarının bütünlük içinde çalışmasına bağlıdır (De Bellis, 2005). Bu alanlardan biri olan medial prefrontal korteksin başlıca işlevleri arasında, sosyal biliş, olumsuz duyguların düzenlenmesi, amigdala aktivitesinin baskılanması ve HPA yanıtının düzenlenmesi sıralanabilir (Fırat ve Baskak, 2012). Orbitofrontal korteks, uyarıcının değerlendirilmesi, homeostatik düzenleme, özellikle korkuya dair duygusal

bellek ve empati gibi işlevleri yerine getirmektedir. Orta prefrontal korteks, değişen durum ve koşullara esnek uyum sağlamayı etkinleştiren “tepki esnekliği” nin oluşmasının öncülü sayılmaktadır. Sosyal ve duygusal anlam oluşturma, limbik bölgeler ve bu bölgelerle bağlantılı orta prefrontal bölgelerin eşgüdümlü çalışması sonucunda oluşmaktadır (Siegel, 2018).

Luria (1932) alt kortikal yapıları düzenleyen ve kısıtlayan üst kortikal yapılar üzerine çalışmalarında, erken dönemde yaygın kortikal uyarılmanın görüldüğünü ve bunun nedeni olarak üst düzenleme işlemlerinin henüz gelişmemiş olduğunu söyler (aktaran; Schore, 2013). Bu düzenleyici kortikal yapı prefrontal kortekstir. Beynin diğer tüm bölgelerinden işlemden geçirilmiş bilgiyi alarak üst düzey işleme ve örgütlemeyi yapan prefrontal korteks en son gelişen beyin bölgesidir. Ancak daha erken gelişim gösteren ve limbik bölgeyle daha geniş bağlantılara sahip olan orbitofrontal bölgeyi de kapsar. Otonom sinir sisteminin kontrolünde oldukça önemli olan orbitofrontal korteks duygusal tepkilerin düzenlenmesi ve ayarlanmasında etkilidir. Orbitofrontalin bu yönüyle bağlanma süreçlerine dahil olduğu ve gelişiminde bağlanılan kişi ile göz teması, yüz yüze iletişim ve uyumlanma sırasındaki uyarılmaların niteliğinin oldukça önemli olduğu görülmüştür. Alt kortikal aktivitelerin orbitofrontol korteks tarafından düzenlenmesinin erken dönem uyarım deneyimlerine bağlı olduğu, bebeğin ilerleyen dönemde daha yüksek seviyedeki uyarım ve uyarılmayı tolere edebilme becerisinde etkili olduğu gözlemlenmiştir (Schore, 2013).

2.2.4. Annenin Duygu Düzenleme Üzerindeki Aracı Rolü

Doğumda beyinde gelişen stres tepki ağları hızla organize olurlar ve kaynağını birincil bakıcının gelişmekte olan stres yanıt sistemine verdiği nöral girdiden alırlar. Stres yanıt sisteminin iki görevi vardır; açlık, susuzluk ve tehdit gibi sıkıntılı durumları hissetmek ve yaşamda kalmak için homeostatik dengeyi sağlayacak adrese yönelmektir. Bebekler bu ihtiyaçları karşılayamazlar ve dış stres düzenleyicileri olarak bakım verenlerine bağımlıdırlar. Birincil bakıcının besleyici, duyarlı, tutarlı ve öngörülebilir bakımı sayesinde bebeğin beyinde kullanıma bağlı oluşan nöral aktiviteye uygun olarak, uyumlu ve esnek stres yanıt sistemi inşa edilecektir. Ancak, bakım verenin depresif, stresli, tutarsız ve orada olmadığına bu sistem ağları anormal olarak gelişir ve ortaya, gelecekteki stres faktörlerine karşı başatma güçlüğü yaşayan, yardımcı

olabilecek ilişki desteklerinden yararlanamayan bir çocuk çıkar (Perry, 2009).

Öz-denetleme ve öz-düzenleme ile ilişkili olan duygu düzenleme süreçlerinin gelişimi erken çocukluktan itibaren başlamakta ve bu dönemin kritik bir başarısı olarak kabul edilmektedir. Duygu düzenlemenin gelişim sürecinde mizaç gibi içsel faktörlerin ve alınan bakımın niteliği gibi dışsal faktörlerin birlikte işleyişinden söz edilir. Bu iki faktör önemli olmakla birlikte, duygu düzenlemenin gelişiminde bağlı olduğu fizyolojik ve dikkat süreçlerinin gelişiminin yaşamdaki ilk ilişkiler bağlamında meydana geldiği varsayılmaktadır (Calkins ve Hill, 2007).

Duyguların önemli bir işlevi sosyal ilişkilerdir. Duyguları tanıma, çocuğun sosyal ip uçlarını erkenden tanıyarak yorumlayabilmesi ve davranışsal cevaplar oluşturabilmesi için oldukça önemlidir (Pollak ve ark., 2000). Çocuğun sosyal ip uçlarını alması, yüz ifadeleri gibi duyguların sözel olmayan iletimine bağlı olarak nasıl tepki vereceğine karar vermesini sağlar (Siegel, 2018).

Ebeveyn bebek ilişkisi, bebelere ilk sosyal ortamlarını sağlayarak, diğerlerinden ne bekleyeceklerine, onlarla girecekleri etkileşimin nasıl olacağına, başkalarının beklentilerini en iyi nasıl karşılayacaklarına ve nasıl bir ebeveyn olacaklarına dair şablonlar sunar (Swain ve ark., 2007; Swain, 2008).

1945 yılında Spitz, kuruma alınmış bebeklerin sosyal gelişimleri, duygusal ve davranışsal düzenlemelerinde yetersizlikler olduğunu gözlemlemiş, bu yetersizliklerin reaktif bağlanma bozukluğuna benzer özelliklerde olduğuna dair çok sayıda kanıt sunmuş ve bu durumun anne yoksunluğuna bağlı duygusal uyarım eksikliğinden kaynaklı olduğunu düşünmüştür. Çünkü gelişimdeki bu yetersizliği, yoksulluk içinde olan, küçük yaşta anneye sahip olan yada ceza infaz kurumunda anneye birlikte olan bebeklerden daha ziyade kurum bakımında olan bebeklerde gözlemlemiştir. Yine bu bebeklerde bilişsel işlevlerin gelişiminde yetersizlikler oluştuğu ve yaşamın ilk 3 yılında oluşan bilişsel işlev bozulmalarının tekrar yerine koyulamadığını raporlamışlardır (aktaran; De Bellis, 2005). Spitz, erken dönemde annenin besleyiciliğinden ve tatmin ediciliğinden yoksun bir anne-çocuk ilişkisine bağlı oluşan duygusal ihmal, çocukta kaçınılmaz olarak psikiyatrik sonuçlar doğuracaktır derken, daha sonra 1982 yılında Bowlby, kurumdaki bebeklerin normal bir gelişim seyri izleyememesini, bebeğin, birincil bağlanma figürünü temsil edebilecek, seçici ve değiştirilemez bir yetişkinle ilişki kurmasının sağlanamaması olarak açıklamıştır (De Bellis, 2005).

2.2.4.1. Aynalama ve Uyumlanma:

Limbik korteks, kişinin içsel durumu ve dışsal tepkilerini düzenlemek için etkileşim içinde olduğumuz diğerlerinin duygularına dair bilgileri kullanmaktadır. Bu bilgiler karşındaki göz teması ve yüz ifadelerinden edinilerek bunlara dair verilecek tepkiler sosyal olarak duyarlı ayna nöron kümelerince verilir. Bu sisteme doğumdan itibaren sahibizdir ancak deneyimlerle öğrendiklerimiz, örneğin göz teması kurmanın iyi hissettirmesi yada rahatsızlık vermesi gibi, bu sistemi şekillendirir. Ayna nöronlar, iletişim içinde bulunan kişinin zihinsel durumunun anlaşılabilmesine yardımcı olmaktadır, bunu diğerinin davranışsal taklidini ve içsel durumunun imgesini oluşturarak yapar. Yani diğer kişinin içinde olanları hissetmemizi sağlayarak empatiye kapı açar (Siegel, 2018).

fMRI çalışmaları kişinin kendi ağrı uyarısına ve yakınındakinin ağrı uyarısına verdikleri tepkilerin yani bedende hissedilen ağrı ile diğerinin ağrısının duygusal olarak hissedilmesinin beyin farklı bölgerinde işlendiğini ve diğerini hissetmek olan empati sistemlerinin yoğun olarak singulat ve insular kortekslerde izlendiğini, dış deneyimlerin beyin alt tabakalarıyla kurduğu ilişki sonucunda duygusal ve davranışsal tepkilerimizin ortaya çıktığını göstermiştir. Empati, diğerlerinin duygularına uygun algı, deneyim ve yanıt verme olarak tanımlanmaktadır ve büyük oranda bebeklik dönemindeki ebeveyn duyarlılığıyla ilişkilidir (Swain, 2011). Anne ve çocuk arasındaki uyumlanma ve duyguların paylaşımı, özünde çocuğun hayatta kalmasını sağlarken, ilerleyen süreçte çocuğun hissedildiğini hissetmesine olanak sağlar ve bu süreçte öğrenilenler bir başkasını hissedebilme ve içsel uyumlanmayı şekillendirir (Siegel, 2018).

Anne ve çocuk arasındaki eşzamanlı uyumlanma annenin duyarlılığının bir göstergesidir, bu uyumlanma çocuğun özdüzenlemesi ve sosyal strese uyumlu fizyolojik tepkiler verebilmesi için gerekli kişilerarası duygusal eş düzenlemeye (co-regulation) katkı sağlar (Azhari ve ark., 2019).

Azhari ve arkadaşlarının (2019) anne ve çocuk arasındaki davranışsal ve fizyolojik sinyallerin eşgüdümlü etkileşimini izledikleri çalışmalarında, annelere ebeveynlik stres ölçeği uygulanmış ardından 40-62 aylar arasında yer alan çocuklar annelerinin kucağında iken, anne ve çocuğun her ikisinin de fNIRS altında kaydı alındığı sırada farklı uyarıları ve duygusal içerikleri olan animasyon videosu izlettirilmiştir. Bu deney sonrasında, yüksek düzeyde ebeveynlik stresinin prefrontal

korteksin medial sol kümesindeki anne ve çocuk beyinlerinin karşılıklı uyumlanmasının azlığıyla bağlantılı olduğu görülmüştür.

2.2.4.2. Bağlanma:

Memelilerde sosyal etkileşimin gelişimi büyük oranda anne ve bebek arasındaki bağlanma deneyimlerine bağlıdır. Annenin bebeğine olan dokunuşları fiziksel ve psikolojik büyümeyi sağlayan biyolojik temel için bir gereklilik olduğu fare ve maymun bebekler üzerinde yapılan çalışmalarla gösterilmiştir. Bu çalışmalar, anne yoksunluğunun yürütücü işlevlerde (executive functions) görülen bozulmalara benzer bozukluklarla sonuçlandığını, stres-cevap sisteminin gelişiminin düzensizliğiyle ve anormal bebek davranışlarıyla ilişkili olduğunu ortaya koymuştur (De Bellis ve ark., 1999; De Bellis 2005). Yaşam boyu gelişim disiplinlerince, anneye güvenli yada güvensiz bağlanma biçimi, çocuğun çevreye uyum yönünde evrilmesinde temel etken olarak görülmüştür (Fonagy ve ark., 1993). Kurulan bu bağ ise, çocuğun kişiliğinin önemli bir parçasını oluşturmakta ve bu oluşum hayat boyu değişime karşı direnç göstermektedir (Tüzün ve Sayar, 2006).

Kimi çalışmalarda, anne ile bebek/çocuk arasındaki bağlanma ilişkisinin niteliği çocuğun duygu düzenleme becerisinin öncülü sayılmış ve bağlanma kuramı, duygulanım düzenleme kuramı olarak değerlendirilmiştir. Çocuğun bakım vereniyile kurduğu ilişkide duyguların karşılıklı olarak düzenlenmesi ve deneyimlenmesi, çocuğun kendi duygu düzenleme becerisinin gelişiminde ve buna bağlı çocuğun işlevselliğinde ve iyilik durumunda önemli rol oynamaktadır. Erken dönemdeki bakımın niteliği duygusal nöronal devrelerin gelişiminde rol oynamakta olup, yanıtsız kalma, yatıştırılmadaki güçlükler, duyguların kabul edilmemesi, cezalandırma gibi durumların varlığında duygu düzenlemede güçlükler ortaya çıktığı görülmüştür. Kaygılı bağlanma özellikleri taşıyan annelerin stres düzeylerinin yüksek olması ve kendi duygularını düzenlemede yaşadıkları güçlüklerin çocuğun uygun yatışma becerisini kazanamamasına ve kaygı düzeyinin artmasına neden olabilmektedir (Özyurt ve ark., 2017).

Ebeveyn bağlanmasının beyindeki oluşumunun temelini anlamaya yönelik çalışmalar, ebeveyn beyin devrelerinin diğer sosyal biliş, duygu ve davranışların düzenlenmesiyle ilgili olan, ön singulat, medial prefrontal ve orbitofrontal beyin bölgeriyle ortak olduklarını göstermektedir. Lorberbaum ve meslektaşları (1999),

singulat lezyonları bulunan kemirgenlerin annelik davranışlarının bozulmasından yola çıkarak, 4 anneye 30'ar saniyelik gürültü sesi (kontrol sesi) ve bebeklerinin ağlama sesi dinletilerek yapılan karşılaştırma çalışmasında, annelerin, bebeklerin ağlamalarını dinledikleri sırada anterior singulat ve sağ medial prefrontal bölgelerinde artmış aktivite gözlemlenmiştir.

Hayvanlarla yapılan çalışmalar ise, insanlardan farklı olarak düzenleyici kortikal alanlara duruma özgü dikkat süreçlerinin de katıldığını, böylece annenin uyanıklığındaki artış ile bebekten gelen sinyallere açık olma ve bebeğin ihtiyacına cevap verebilme yeteneğine yardımcı olduğunu göstermiştir (Swain, 2011).

Swain ve meslektaşlarınca (2003), 9 anneye birkaç haftalık kendi bebeklerinin ağlama sesleri dinletilerek yapılan çalışmada ise, obsesyon ve anksiyetenin varlığında fazlaca aktif olan bazal gangliyon, singulat, amigdala ve insula ve ortabeyinde daha fazla aktivasyon izlenmiştir. Ardından 3-4 aylık bebek sahibi annelerle yapılan çalışmada, bu annelerde amigdala ve insula aktivasyonundaki belirginliğin medial prefrontal korteks ve hipotalamik bölgelere kaydığı görülmüştür. Çocuklarına örselleyici davranan annelerle yapılan çalışmada, bu annelerin ilerleyen zamanda dahi görsel ve işitsel bebek uyaranlarına karşı abartılı fizyolojik tepkiler verdikleri izlenmiştir. Kortikal düzenlemelerin yetersiz kaldığı durumda, bu annelerin, dürtüsel ve bastırılmamış tepkiler vermesi yada uyaranların eşik altında kalarak ihmalde bulunmalarının olasılığı ortaya çıkmaktadır (aktaran; Swain, 2011; Swain 2008).

Bir çalışmada, annelerin çocuklarına sıcak ve duyarlı bakım vermesinde bozucu etkisi olan ebeveynlik stresiyle başatma mekanizmalarını anlamak üzere, annelik beyini ile annelik stresinin öznel duyguları arasındaki ilişkiye bakılır. Bunun için 2-3 yaşları arasında çocuk sahibi olan 28 sağlıklı anneye fMRI altında kendi çocuklarına ve yabancı çocuklara ait beslenme davranışları izletilir, ardından annelik motivasyonunu oluşturan beyin bölgeleri olarak seçilen orbitofrontal cortex (OFC), ventral pallidum, periaqueductal gri madde (PAG), dorsal raphe çekirdeği (DRN) ve anterior insular cortex (AIC)'in birlikte aktivasyonları izlenir. Sonuçta, annelik motivasyonuna dair bu beyin bölgelerinin kendi çocuklarının davranışlarını izlerken aktif olduğu, yine beyinciğin de yalnızca kendi çocuklarında aktive olduğu, orbitofrontal cortex (OFC)'in daha fazla aktive olduğu annelerin ise daha az ebeveynlik stresi gösterdiği, böylece orbitofrontal cortex (OFC) in öncülüğünde bütünleşmiş bir annelik beyin

aktivasyonunun ebeveyn rolündeki yetkinlik ve günlük streslerle başetmede etkili olduğu bulgulanmıştır (Noriuchi ve ark., 2019).

Yetişkin bağlanmalarının biyolojik temellerini araştırmak için yapılan kimi çalışmalarda, düzenli bağlanma örüntüsüne sahip katılımcıların düzensiz olanlara nazaran, bağlanma ve sosyal bağlanma için önemli alanlar olan sağ amigdala, sol hipokampus ve sağ alt frontal girusta artan aktivite gözlemlemişlerdir. Bu çalışmalar, kişilerarası etkileşimin altında yatan bağlanma yapılanmasının nörol temellerin önemi üzerine düşündürmektedir (Swain, 2011).

2.3. Çocukluk Örselenmelerinin Beyin Gelişimine Etkisi

Doğumdan yetişkinliğe kadar geçen sürede fiziksel, bilişsel, duygusal ve davranışsal alanda bir çok gelişim periyodu yaşanır ve nörogelişimsel süreç de buna paralel olarak gelişir. Bu psikobiyolojik gelişimin hücre boyutundan toplumsal boyuta kadar uzanan tüm sistemlerden etkilendiği kabul edilmektedir (Shore, 2013). Bu mikro ve makro alanlardaki gelişim insan beyninde dinamik bir organizasyon mucizesini yaratır. Ancak, doğum öncesi stresler, ihmal ve istismar, alkol ve uyuşturucu, erken bağlanma bozukluğu gibi örselenmeler nöral ve nörohormonal aktivitede aşırı ve anormal desenler oluşturur. Beklendiği gibi konuşmadan motora, sosyal, duygusal veya davranışsal düzenlemelerde fonksiyonel bozukluklar ortaya çıkar. Beyin gelişmekte olan çocuğun kullanımına bağlı olarak organize olmaktadır ve bu nörogelişimsel yapının varlığı ve doğası çocuğun duyusal deneyimlerinin toplamına bağlıdır. Çocuk tehlide maruz kaldığında uzun süreli ve tekrarlayan biçimde stres yanıtı verdiğinde, bu durum beyinde “kullanıma bağlı” nöral sistemde değişiklikler meydana getirecektir ve ilerleyen zamanda beyin sürekli tehdit altındaymış gibi cevap verecektir. Kötü muamele görmüş çocukların çoğunluğundaki problem, beyindeki dağınık veya zayıf düzenlenmiş ağ bağlantıları kaynaklıdır (Perry, 2000; Perry, 2009).

Çocukluk ihmali, biyolojik stres cevap sistemi ve beyin gelişimi üzerinde olumsuz etki yaratması nedeniyle psikopatoloji gelişimi için bir risk faktörüdür. Bu olumsuz etkilerin ortaya çıkmasında kötü çevresel koşullar ve genetik kırılganlık etkili olsa da yapılan ikiz çalışmaları, çocukların maruz kaldığı kötü muamelenin nedensel ve bağımsız olarak artan psikopatoloji riski ile ilişkili olduğunu göstermektedir. İhmal,

çocukta yoğun kaygı olarak işlenir ve bu kaygı nörotransmitter, nöroendokrin ve immün sistemleri aktive eder, böylece bu çocuklarda bağışıklık düzensizliği de ortaya çıkması muhtemeldir. Cinsel istismar mağduru kadınlarla sağlıklı yetişkin kadınlar arasında yapılan antikor grubu karşılaştırılmasında, istismar mağdurlarında çok daha yüksek antinükleer antikorların (ANA) varlığı tespit edilmiştir. (De Bellis, 2005).

Fiziksel olarak istismar edilen çocuk yoğun olarak düşmanca davranışlara maruz kalır ve çocuk için öfke gösterileri kişilerarası tehdidin en güçlü yordayıcısıdır ve bu durum diğer duygusal ip uçlarına olan ilgisini azaltır. Ancak, ihmal edilen çocuk yetişkinlerle etkileşimden ve duygusal sinyalleri öğrenme ortamından son derece yoksundur. Bu nedenle kötü muameleye maruz kalan çocuklar duyguları tanıma, anlama ve ifade etme gibi sorunlarla karşı karşıya kalırlar. Doğaları gereği okul öncesi çocukları duyguları yüzden ve bağlamsal ipuçlarından anlayabilmektedirler ancak kötü muameleye maruz kalan çocuklar bilişsel yeterliliğe ulaşsa dahi duyguları tanımada yeterli gelişmeyi gösterememektedir (Pollak ve ark., 2000).

Da Silva Ferreriara ve arkadaşları (2014) yaptıkları literatür taramasında çocuklukta maruz kalınan kötü muamele ile yüzdeki duyguyu tanıma ve işleme arasındaki ilişkiyi inceleyen 17 çalışmayı analiz etmişlerdir. İncelenen çalışmalarda katılımcı olarak seçilen 7 yaş grubu çocuklar deney ve kontrol grubu olarak ayrılmışlar ve katılımcılara fotoğraflar, dinamik görüntüler ve duygu uyandıran kelimeler sunulmuş ve işlemede hız ve çift sunulan görüntülerdeki yönelim analiz edilmiştir. İnceleme sonucunda, yüzdeki genel duygu ifadesinin tanınmasındaki çalışma sonuçlarının çelişkili olduğu bununla birlikte daha küçük yaş grubundaki çocuklarda performans düşüklüğü olduğu görülmüştür. Kötü muamele görmüş çocukların öfke ifadelerini tanımadaki duygusal yoğunluğun daha az olduğu ve böylece daha reaktif buldukları, yine kızgın ifadeleri işleme sırasında EEG sırasında daha büyük dalga genlikleri bulunduğu görülmüştür.

Dr. Hanson ve arkadaşlarının (2014), şiddet ve ihmal gibi yoğun stres altında yaşamış 12 yaşında çocuklarla yaptıkları çalışmada, iyi koşullarda bulunmuş çocuklara nazaran bu çocukların daha küçük hacimli amigdala ve hipokampüse sahip olduklarını bulgulamışlardır. Sosyo-duygusal işlevlerle ilgili bu iki beyin bölgesinin gelişimi erken yaşam stresine bağlı olarak, agresif davranışlarla daha fazla ilintili olabilir. Çocuklukta kötü muamele, yetişkinlerde sürekli olarak daha küçük hipokampi ile

ilintilidir.

Grant ve arkadaşları (2011) yaptıkları araştırmada, erken dönem travma yaşantısına sahip olan ve olmayan 20 unipolar depresyon hastası ile 16 sağlıklı kontrol grubunun fMRG altında üzgün ve nötr yüzlere verdikleri yanıtları karşılaştırmışlardır. Sonuçta, kötüye kullanım alt gruplarından fiziksel istismar ile sağ amigdala arasında güçlü bir pozitif ilişki olduğu, bu ilişkinin depresyonu olan gruba has bir özellik olmaktan ziyade kötüye kullanım öyküsü olanlarda mevcut olduğu görülmüştür.

2.4. Çocukluk Örselenmelerinin Annelik Davranışlarına Etkisi

Bakım veren konumundaki anne, çocuğa ihtiyacı olan koruma ve bakımı vermekle yükümlüdür ancak kimi zaman bu yükümlülükler karşılanmaz ve çocuğun bedensel ve psikososyal gelişimi desteklenmez hatta zarar görür. Bu durumda etkili olan faktörlerden biri de annenin kendi çocukluk döneminde örseleyici deneyimler yaşamış olmasıdır.

Yaşamın erken dönemlerinde içinde bulunduğumuz sağlıklı ilişkiler prefrontal korteksin potansiyel gelişimini destekleyerek kendimizle ve başkalarıyla ilgili olumlu düşünebilmemizi, güven duyabilmemizi, duygularımızı düzenleyebilmemizi ve problem çözme yeteneklerimizi kullanabilmemizi sağlar. Ancak bu erken dönemde yaşanan ilişkiler ve deneyimler sağlıksız olduğunda ve uzun süreli kaygı ve korku barındırdığında beyni oluşturan nöral ağların gelişimine ve bütünleşmesine zarar verir ve ortaya psikopatolojiler çıkabilir (Cozolino, 2014).

İnsan ve hayvan beyinde, genetik, hormonal ve çevresel faktörlerin birlikte etkileşiminden doğan annelik davranışının ortaya çıkışı için özelleşmiş bağlantı yolları ve sistemleri mevcuttur. Bu sistem ve yolların gelişimi için çocuğun anne karnında başlayan ve yaşam boyu süren büyüme sürecinde etkili olan genetik ve hormonal yapısı kadar, çocuğun bu süreçte gördüğü annenin bakımından edindiği annelik davranışlarının içselleştirmesinin de etkili olabileceği görülmektedir. Bakım veren annenin sahip olduğu ödül ve strese yanıt sistemleri çocuğuna bağlanması ve ilgi ve şefkat göstermesinde oldukça önemlidir. Bunun nedeni, yaşamda kalmayı sağlayan kritik konularda duygularımızın ve içgüdüsel davranışlarımızın oldukça etkili olmasıdır (Eşel, 2010).

Hayvan çalışmaları, yaşamın erken dönemlerindeki anne bakımının beyin üzerindeki uzun vadeli etkilerini göstermekte olup, ihmal eden anneliğe maruz kalmanın hipokampusta yaşam boyunca artan stres aktivasyonu ile bağlantılı olduğunu göstermektedir. Kim ve arkadaşları (2010), doğumdan sonraki birinci ayı içinde olan annelerle yaptıkları MR çalışmalarında, bu annelerin, kendi çocukluklarında annelerinin bakım ve aşırı koruyuculuğuna yönelik algılarıyla bebek uyarılarına verdikleri fonksiyonel yanıtın ilişkisi ölçülmüştür. Çocukluk döneminde daha fazla anne bakımı gördüğünü belirten annelerin, üst ve orta frontal girüs, orbital girüs, süperior temporal girüs ve fusiform alanlarda daha yoğun gri madde hacmi izlendiği, yine bebek ağlaması sırasında bu alanlarda daha yüksek aktivasyon izlendiği, daha az anne bakımı gördüğünü söyleyen annelerde hipokampal aktivasyonlarda artış olduğu belirtilmiştir. Araştırmanın sonuçları, annelerin bebeklerine uygun yanıt verebilmesiyle ilişkili beyin bölgelerinin gelişimi ve işleyişinin maruz kaldıkları annelik bakımıyla ilişkili olabileceği yönünde değerlendirilmiştir.

Racine ve arkadaşları (2018), annelerin çocukluk örselenme yaşantılarının doğum öncesi ve doğum sonrası üzerine biyolojik ve psikolojik etkisini incelemek amacıyla, ortalama 31 yaşlarında 1994 kadın katılımcı ile hamilelik döneminde ve bebeklerinin 4. ve 12. ayında psikometrik ölçümler yapmışlardır. Bu ölçümler sırasıyla, doğum riski, bebeğe yönelik düşmanca davranışlar ve bebeğin gelişim düzeyi hakkında bilgi almayı amaçlamıştır. Annenin örselenmişlik öyküsü arttıkça hamilelikte sağlık sorunlarının arttığı yine bebeğin de sağlık sorunlarıyla doğma riskinin arttığı görülmüştür. Ayrıca, annenin örselenmişliğine bağlı biyolojik ve psikolojik risklerin kümülatif bir etki yaparak bebeğin 12. ayı dolaylarında olumsuz gelişimsel çıktılarının izlenebildiği görülmüştür. Annede örselenmişliğe bağlı gelişen risklerin hamilelik döneminde fizyolojik tepkiler olarak ortaya çıktığı, doğum sonrasında ise davranışsal tepkiler olarak ortaya çıktığı sonucuna ulaşılmıştır.

Yıldırım ve arkadaşlarının (2010), cinsel yakınmalarla başvuran iki kadın hasta ile yaptıkları terapötik çalışma sonucunda yakınmalarının, kendi kız çocuklarına yönelik istismar riski kaygılarıyla ortaya çıktığı ve hastaların çocuklarıyla aynı yaşta maruz kaldıkları çocukluk çağı cinsel istismar yaşantılarının bulunduğu anlaşılmıştır. Bu belirtilerin ortaya çıkmasında annelik ve kadın cinsel rolü, anne ve kız çocuğu arasındaki ilişkinin biçimi ve özdeşim gibi etkenlerin öne çıktığı görülmüştür. Bu annelerin kız çocuklarına yönelik davranışlarının da kendi anneleriyle olan ilişki

biçimlerini yansıtır şekilde koruyucu yada çatışmalı olduğu, bu haliyle annenin bir kaç kuşak önceki rol ve ilişkileri çocuğun öznelliğini etkileyecek şekilde aktarmakta olduğu görülmüştür.

Rijlaarsdam ve arkadaşları (2014), 6 yaş öncesi çocuğun içselleştirme ve dışsallaştırma davranış problemleri ile annenin çocukluk kötüye kullanım öyküsü arasındaki ilişkiyi açıklayan aracı mekanizmaları araştırdıkları çalışmalarında, çocukların dışsallaştırıcı sorunlarında annenin düşmanca davranışlarının ve sert disiplinin etkili olduğunu bulgulamışlardır.

Moser ve arkadaşları (2019), çocukluk fiziksel istismar öyküsü bulunan annelerin çocuğuyla ilgili zihinsel durumlara dair çıkarımlarını inceledikleri araştırmada, zihinselleştirme kavramının operasyonel tanımını “yansıtıcı işlev” olarak uyarlamışlar ve araştırmada katılımcılara ebeveyn yansıtıcı işeyişi anketi uygulamışlardır. Ardından 26 denek ve 22 kontrol grubundan oluşan katılımcılara fMRI altında anne-çocuk oyunu (neşeli durum) ve anne-çocuk ayrılması (stresli durum) görüntüleri içeren videolar izletirilerek kortiko-limbik duygu düzenleme alanları izlenmiştir. Sonuçta, istismar öyküsüne sahip annelerin yansıtıcı işlevlerinin önemli ölçüde düşük olduğu, kontrol grubundaki annelerin ise ayrılma görüntülerinde beyin aktivasyonlarının, ventromedial prefrontal kortekste ebeveyn yansıtıcı işlevi ile pozitif korelasyon ve dorsolateral prefrontal korteks ve insula ile negatif ilişki gösterdiği izlenmiştir. Elde edilen veriler sonucunda, çocuklukta fiziksel istismara uğramış olmanın duygusal anlama ve düzenlemeyle ilişkili psikobiyolojik yapıyı değiştirebileceğini ileri sürmüşlerdir (Moser ve ark., 2019).

Ayaz ve arkadaşları (2013), 3 yaşındaki kızının bekaretinin bozulduğu yada bozulacağından endişe duyması sonucu kompulsif davranış örüntüleri geliştiren ve kızının psikososyal gelişimine zarar veren bir annenin kliniğe yatışı sonrası tedavi sürecinde, bu annenin, çocukluğunda alt ıslatma sorunu ve başka sebeplerle annesinden fiziksel ve sözel şiddete maruz kaldığını, annesinin kendisine karşı sevgisiz ve ilgisiz olduğunu düşündüğünü, ev içinde erkek cinsiyetinin övülmesi nedeniyle kendi cinsiyetine hoşnutsuzluk yaşadığını, 14 yaşlarında yaşlı bir adam tarafından maruz kaldığı cinsel taciz sonrası bekaretinin bozulduğundan endişe etmeye başladığını, akademik başarısının oldukça iyi olduğunu, sonrasında evlilik yaşamı içinde eşinden şiddet gördüğünü ve zaman zaman depresif ruh haline büründüğünü öykülemişlerdir. Bu

anneninin OKB gelişimde, çocukluk örselenmeleri ve reddedici, aşırı kontrolcü ve eleştirel ebeveyn tutumunun etkili olduğu, gelişen tehdit algısıyla kendi davranışları üzerinde kontrol duygusunun azalmasına bağlı olarak da duygularını düzenlemekte zorlandığı ve çocukluğunda maruz kaldığı istismarcı anne rolünü devam ettirerek kendi kızını istismar etmeye devam ettiği yönünde değerlendirilmiştir (Ayaz ve ark., 2013).

Ezen ve Açıkgöz (2017), bir hastanenin personelleri arasından anne olanlarla yaptıkları çalışmada, erken dönemde örselenme yaşantısına sahip annelerin, kendi çocuklarına daha fazla örselleyici davrandıkları, bu annelerin en yoğun olarak duygusal istismara maruz kaldıkları, çocuklarına ise yoğun olarak fiziksel istismarda buldukları görülmüştür.

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Tipi

Çalışmada 4-6 yaş grubunda gözlemlenebilir problemler yaşayan çocukların annelerinin çocukluk örselenme yaşantıları, annelerin duygu düzenleme güçlükleri ve annelerin çocuklarıyla kurduğu ilişkinin niteliğini ölçmeyi ve aralarındaki ilişkinin incelemesini amaçlayan, ilişkisel tarama modelinde kesitsel bir çalışmadır.

3.2. Araştırmanın Modeli

Araştırma örnekleme, temsili itibariyle bir benzeşim modeli olup, gözlenmek istenen verilerin oluşturulduğu ve neden-sonuç ilişkisinin belirlenmesinin amaçlandığı bir deneme modelidir.

3.3. Araştırmanın Yeri ve Zamanı

Araştırma verisi Nisan ayı içinde online yöntemle elde edilmiştir. Araştırmanın kısıtlı bir zamanda, katılımcı annelerle yüzyüze görüşme yapma imkanı sağlanamadan online yapılmış olması, örneklem sayısı ve örneklemin sosyodemografik özelliklere göre dağılımının eşitlik barındırmaması araştırmanın sınırlılığını oluşturacaktır.

Annelerin çalışmaya dahil edilme kriterleri:

- Araştırma tarihi itibariyle, 48 ila 83 ay arasında çocuk sahibi olmak

- Çocuklarında gözlemlenebilir duygusal ve davranışsal problemlerin varlığı
- Çalışmaya katılmaya gönüllü olmak
- Okuryazar olmak

3.4. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın örnekleme, Kocaeli ili İzmit ilçesi sınırları içinde bulunan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı, Anaokulu ve İlkokul'lara devam eden 4-6 yaş aralığındaki okulöncesi ve 1. sınıf öğrencileri arasından duygusal ve davranışsal sorunlar yaşadığı aile ve öğretmenleri tarafından gözlemlenen çocukların annelerinden oluşması hedeflenmiş ve Kocaeli Valiliği'nden 6 Mart 2020 tarihli olur alınmıştır. Ancak, bu tarihlerde yaşanan salgın nedeniyle araştırma örnekleme okullardan seçilememiş ve uygulama okullarda yapılamamıştır.

Araştırmanın örnekleme, 4-6 yaş aralığında çocuk sahibi olan ve çocuklarında gözlemlenen problem davranışların varlığını belirten annelerden oluşturulmuştur. Bu yönüyle örneklem sınırları belirlenmiş bir evren kümesinden seçkisiz atama yoluyla oluşturulmuştur.

3.5. Veri Toplama Araçları

Gönüllük esasına dayalı olarak katılımcılara, araştırmacı tarafından oluşturulmuş Gönüllü formu ve Kişisel bilgi formu, Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (Aslan ve Alparslan, 1999), Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği- Kısa Form (Yiğit ve Yiğit, 2017) ve Çocuk-Ana Baba İlişki Ölçeği (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010) annelerin doldurduğu öz-bildirim ölçeğidir.

3.5.1. Kişisel Bilgi Formu

Annelerin ve çocukların sosyodemografik özelliklerini saptamak amacıyla araştırma değişkenleriyle ilgili olarak yapılandırılmıştır. Formda araştırmaya katılan annelerin yaşı, eğitim ve çalışma durumu, gelir düzeyi, annenin çocukluğunda kimin/kimlerin yanında büyüdüğü sorgulanmıştır. Formda araştırmaya katılan annelerin çocuklarının yaşı, cinsiyeti ve hangi tür duygusal ve davranışsal problem yaşadığı sorgulanmıştır.

3.5.2. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ)

Bernstein ve arkadaşları (1994) tarafından, 18 yaşından önceki örselenme yaşantılarını taramayı amaçlayan kendini-bildirim ölçeğidir. Ülkemizdeki geçerlik ve güvenirlik çalışması Aslan ve Alparslan (1999) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılmıştır. Örselenme yaşantılarının doğrudan söylenmediği dikkate alınarak profesyoneller için bir tanıma aracı ihtiyacını karşılamak amacıyla geliştirilmiştir.

EK-2’de maddeleri verilmiş olan ölçeğin, iç tutarlılık katsayısı Cronbach $\alpha = .96$, ölçeğin yarıya bölme güvenirlik katsayısı Cronbach $\alpha = .96$ olarak hesaplanmıştır. Ölçeğin duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal, fiziksel kötüye kullanım, cinsel kötüye kullanım olmak üzere 3 alt boyutu bulunmaktadır. 3 Alt boyutun da iç tutarlılık kat sayıları Cronbach $\alpha = .94 - .95$ arasında hesaplanmıştır (Aslan ve Arpaslan, 1999).

Her madde 5’li Likert tipi bir ölçek üzerinde, “hiçbir zaman”, “nadiren”, “bazen”, “sıklıkla” ve “çok sık” seçenekleri içinden seçilen yanıtlar üzerinden 1-5 arasında puanlanarak değerlendirilmektedir. Ölçekten alınabilecek taban puan 40 ve tavan puan 200’dir. Duygusal kötüye kullanım ve duygusal ihmal alt ölçeği için bu değerler 19 ve 95, fiziksel kötüye kullanım ölçeği için bu değerler 16 ve 80, cinsel kötüye kullanım alt ölçeği içinse 5 ve 25’tir. Yüksek puanlar, örselenme yaşantısının daha fazla yaşandığını göstermektedir (Aslan ve Arpaslan, 1999).

Bu araştırmada da Aslan ve Alparslan (1999)’ın çalışmasında olduğu gibi ÇÖYÖ 3 alt boyut üzerinden değerlendirilmiştir ve tüm alt boyutların güvenirlik düzeyleri kabul edilebilir olup, fiziksel istismar alt boyutu .85, duygusal istismar ve ihmal boyutu .94 ve cinsel istismar alt boyutu .79 düzeyinde bulunmuştur. Ölçek genelinde ise güvenirlik .94 olarak bulunmuştur.

3.5.3. Duygu Düzenleme Güçlüğü Ölçeği-Kısa Form (DDGÖ-Kısa Form)

Bjureberg ve arkadaşları (2016) tarafından geliştirilen ölçek duygu düzenlemedeki güçlük düzeylerini belirleme ve ölçmeyi hedeflemektedir. Ölçek 5’li likert tipinde (0 = hemen hemen hiç, 4 = hemen hemen her zaman) 16 maddeden oluşmaktadır. Ölçek, duygusal tepkilerin anlaşılmasında (Açıklık), olumsuz duyguların deneyimlendiği sırada amaca yönelik davranışlarda bulunmada güçlük yaşama (Amaçlar), olumsuz duygular deneyimlenirken dürtü kontrolünde güçlük yaşama (Dürtü), etkili olarak algılanan

duygu düzenleme stratejilerine erişimde sınırlılık (Strateji), duygusal tepkilerin kabul edilmemesi (Kabul etmeme) alt boyutlarından oluşmaktadır (Yiğit ve Yiğit, 2017).

Ölçeğin Türkçeye uyarlaması Yiğit ve Yiğit (2017) tarafından yapılmış olup, iç tutarlılık katsayısı Cronbach $\alpha = .92$ olarak bulunmuştur. Ölçekte açıklık, amaçlar, dürtü, strateji ve kabul etmeme alt boyutları için iç tutarlılık katsayıları sırasıyla .84, .84, .87, .87 ve .78 olarak bulunmuştur. Ölçek için kesme puanı belirlenmemiş olup yüksek puanlar duygu düzenleme güçlüğünde yaşanan yoğunluğa işaret etmektedir.

Bu araştırmada da Yiğit ve Yiğit (2017)'in çalışmasında olduğu gibi, ölçek açıklık, amaçlar, dürtü, strateji ve kabul etmeme olmak üzere 5 alt boyut üzerinden değerlendirilmiştir ve sırasıyla güvenilirlik katsayıları .88, .82, .89, .88, .84 olarak bulunmuştur. Ölçek genelinde ise güvenilirlik .94 olarak bulunmuştur.

3.5.4. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği

Ölçek Robert C. Pianta tarafından 1992 yılında anne baba çocuk ilişkisini anlamak amacı ile anne çocuk etkileşimi literatüründen ve bağlanma teorisinden yararlanılarak oluşturulmuştur. Aile sistemleri teorisine göre, anne ve çocuk ilişkisi karşılıklı bir ilişkidir ve anne çocuğuna bağlılığı gereği karşılık beklemeden verendir. Yine bağlanma teorisinde de, bebeğin rahatlatılma, korunma, yatıştırılma ve keşfetme ihtiyacını karşılayan ebeveynler duyarlı ebeveynler olarak tanımlanır. Bu duygusal bağ sayesinde çocuk, güvenilir, sevilir ve değerli olduğuna dair bir zihinsel model inşa edecektir ve bu model yetişkinlikte de işlev görmeye devam edecektir (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010).

Ölçeğin uyarlama çalışması Akgün ve Yeşilyaprak (2010) tarafından, süt çocukluğu döneminden sonraki dönemde karşılıklı ilişkiye yönelik davranışların tanımlandığı bir ölçek ihtiyacıyla 4-6 yaş çocuk sahibi anneler örnekleminde yapılmıştır. Ölçek orjinalinde 3 alt boyuttan oluşmakta olup, bağlanma alt boyutunun iç tutarlılığı kültürel sebeplerin etkisiyle düşük bulunmuştur. Ölçek 5'li likert tipinde (1 = kesinlikle uygun değil, 5 = kesinlikle uygun) 24 maddeden oluşmakta ve toplam puan iç tutarlılık katsayısı Cronbach $\alpha = .73$ olarak bulunmuştur. Ölçekte Çatışmalı ilişki (.85) ve Olumlu/Yakın ilişki (.73) olmak üzere 2 alt boyut bulunmaktadır (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010). Ölçekten alınan yüksek puan çatışmalı ilişkiyi göstermektedir ve

alınabilecek en düşük puan 24 iken en yüksek puan 120'dir ve yüksek puan çatışmalı ilişkiyi göstermektedir.

Bu araştırmada da Akgün ve Yeşilyaprak (2010)'ın çalışmasında olduğu gibi, ölçek yakın ve çatışmalı olmak üzere 2 alt boyut üzerinden değerlendirilmiştir ve yakın alt boyutun güvenilirlik katsayısı .70, çatışma alt boyutunun güvenilirlik katsayısı .80 olarak bulunmuştur. Ölçek genelinde ise güvenilirlik .79 olarak bulunmuştur.

Tablo 1. Ölçeklerin çalışmadaki güvenilirlik katsayıları			
Ölçekler	Cronbach katsayısı	Alfa	Madde sayısı
Fiziksel istismar	.85		16
Duygusal istismar ve ihmal	.94		19
Cinsel istismar	.79		5
ÇÖYÖ toplam	.94		40
Açıklık	.88		2
Amaçlar	.82		3
Dürtü	.89		3
Strateji	.88		5
Kabul etmeme	.84		3
DDGÖ toplam	.94		16
Yakın İlişki	.70		10
Çatışmalı İlişki	.80		14
Çocuk ana-baba iliki ölçeği toplam	.79		24

3.6.Verilerin Analizi

Katılımcılardan elde edilen veriler SPSS 16.0 programına aktarılmıştır.

Verilerin normallik testi için Skewness ve Kurtosis değerlerine bakılmıştır. Skewness ve Kurtosis değerleri -1.5 ile +1.5 aralığında olduğunda normal dağılım olduğu kabul edilmektedir (Tabachnick and Fidell, 2013). Mevcut çalışmada ÇÖYÖ, DDGÖ ve Çocuk Ana-baba ilişki ölçeğinin Skewness değerlerinin sırasıyla .897, .519, .198 olduğu, Kurtosis değerlerinin ise sırasıyla .424, -.266, -.153 olduğu görülmüştür. Ölçek alt boyutlarının ise Skewness değerlerinin .003 ile 1.18 arasında değiştiği Kurtosis değerlerinin ise -.872 ile 1.19 arasında değiştiği görülmüştür. Ancak ÇÖYÖ'nin cinsel istismar alt boyutunun normal dağılımdan anlamlı olarak farklılık sergilediği görülmüş olup, bu alt boyut için nonparametrik analizler olan, Spearman Brown korelasyon analizi ve Kruskal-Wallis testi kullanılmıştır.

Normal dağılım gösteren, sürekli/sayısal değişkenler arasındaki ilişkiyi izlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi yapılmıştır. Korelasyonun gücü, $r=0.00-0.29$ aralığında olduğunda “zayıf”, $r=0.30-0.70$ aralığında olduğunda “orta”, $r=0.70$ ve üstü olduğunda “güçlü olarak değerlendirme yapılmıştır. Bu değerlendirme ilişkinin hem pozitif hem negatif yönü için baz alınmıştır (Büyüköztürk ve ark, 2011). Çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinin fiziksel istismar ve duygusal istismar alt boyutları ile duygu düzenleme güçlüğü ölçeği alt boyutlarının, çocuk ana-baba ilişki ölçeği alt boyutlarından alınan puanları yordama gücü çoklu regresyon analizi ile test edilmiştir.

4. BULGULAR

4.1.Sosyo-demografik veriler

Çalışmaya 116 anne katılmış olup, annenin sahip olduğu çocuğun doğum tarihi itibarıyla 4 yaşını doldurmuş ve 7 yaşını doldurmamış olanlar arasından çocuğunda problem davranış gözlemlendiğini belirten anneler çalışmaya dahil edilmiştir. Bu şekilde 41 annenin cevapları veri dışı bırakılmıştır ve 75 kişilik bir örneklem oluşturulmuştur. Annelerin çocuklarının 42'sinin kız, 33'ünün ise erkek olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılan annelerin yaş aralığının 28 ila 45 yaşlarında olduğu, annelerin yaş ortalamasının 34.8 ± 4.2 olduğu görülmüştür. Annelerin çocuklarının ise 48 aylık ila 83 aylık arasından seçildiği ve çocukların yaş ortalamasının 60.4 ± 11.6 aylık olduğu görülmüştür. Veriler, Tablo 2'de sunulmuştur.

Değişken	n	ortalama	ss
Annenin yaşı	75	34.8	4.2
Çocuğun yaşı	75	60.4	11.6

Örnekleme ait sosyo demografik bilgiler Tablo 3’de verilmiştir. Araştırmaya katılan annelerin özellikleri incelendiğinde; annelerin %4’nün ilkokul ve ortaokul mezunu olduğu, %36.9’unun lise ve önlisans mezunu olduğu, % 59.9’unun ise lisans ve üstü öğrenim almış olduğu görülmüştür.

Değişken		n	%
Eğitim durumu	İlk ve ortaokul	3	4
	Lise	16	21.3
	Önlisans	11	14.7
	Lisans	38	50.7
	Lisansüstü	7	9.3
Çalışma durumu	Evet	43	57.3
	Hayır	32	42.7
Ortalama aylık gelir	0-2500	7	9.3
	2501-5000	22	29.3
	5001-7500	19	25.3
	7501-10000	12	16.0
	10001 ve üstü	15	20.0
Çocukluğunda kimin yanında büyüdüğü	Anne ve baba ile birlikte	64	85.3
	Yalnızca anne	6	8.0
	Yalnızca baba	0	0
	Üvey anne ve/veya üvey baba	0	0
	Aile büyükleriyle birlikte	5	6.7

Anneler tarafından çocuklarda gözlemlendiği belirtilen problem davranışlar listesi Tablo 4’de verilmiştir. En sık gözlenen problem davranışın öfke olduğu ve bir çocukta birden fazla problem davranışın gözlemnebildiği görülmektedir.

Türleri	n	%
Öfke (hırçınlık, karşı gelme, öfke patlamaları)	35	46.7
Korku (uyku sorunu, gece kabusları, yalnız hareket edememe)	7	9.3
Takıntı	1	1.3
Yeme bozukluğu (yemek yememe, ağızda tutma, sümük yeme)	6	8.0
Regresyon (alt ıslatma, parmak emme, yapışma hali)	7	9.3
Birarada görülme sıklığı	19	25.3

4.2. Katılımcı annelerin çocukluk örselenme yaşantılarına sahip olma düzeyi ve etki eden faktörler

ÇÖYÖ’nin fiziksel istismar alt boyutunun minimum puanı 16, maksimum puanı ise 80’dir. Araştırmaya katılan annelerin fiziksel istismar alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının 27.18 ± 8.86 olduğu görülmüştür.

Duygusal istismar ve ihmal alt boyutunun minimum puanı 19 ve maksimum puanı 95’dir. Katılan annelerin bu boyuttan aldıkları puan ortalamasının 39.51 ± 16.0 olduğu görülmüştür.

Ölçeğin cinsel istismar alt boyutu minimum puanı 5 ve maksimum puanı 25’dir. Katılan annelerin bu boyuttan aldıkları puan ortalamasının 6.29 ± 2.58 olduğu görülmüştür. Analizler Tablo 5’te verilmiştir.

Tablo 5: Çocukluk örselenme yaşantısı ölçeğinden alınan puanların analizi			
	n	ortalama	ss
Fiziksel İstismar	75	27.18	8.86
Duygusal İhmal ve İstismar	75	39.51	16.0
Cinsel İstismar	75	6.29	2.58
ÇÖYÖ Toplam	75	73.01	24.05

Katılımcı annelerin çocukluk örselenme yaşantısının varlığının, eğitim ve gelir düzeylerine ve çocukluk dönemini kimin yanında yaşamış olduklarına göre farklılaşım farklılaşmadıklarını görmek amacıyla yapılan anova analizi sonuçları Tablo 6.'da verilmiştir. Yapılan anova analizine, normal dağılım göstermemesi sebebiyle ÇÖYÖ'nin cinsel istismar alt boyutu dahil edilmemiştir.

ÇÖYÖ genel ortalamasının, fiziksel istismar ve duygusal istismar ve ihmal alt boyutlarının 3 değişkende de homojen dağıldığı görülmüştür. Anova analizinde anlamlı farkların görüldüğü durumlarda, gruplararası eşitsizlik nedeniyle homojen dağılım için Hochberg's GT2 Post hoc testi uygulanmıştır (Hochberg ve Tamhane, 1987).

ÇÖYÖ cinsel istismar alt boyutu, Kruskal Wallis testi ile analiz edilmiş olup, anlamlı farkların görüldüğü durumda Tamhane's T2 Post hoc testi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 6'da verilmiştir.

Tablo 6'da görüldüğü gibi, katılımcı annelerin çocuklukta örselenme yaşantısı bulgusunun eğitim düzeylerine ve mevcut gelir durumlarına göre farklılık göstermediği ancak çocuklukta yanında büyüyen kimselere göre farklılık gösterdiği görülmüştür.

Çocuklukta yalnızca anne yanında büyüdüğünü belirten katılımcıların, anne ve baba yanında büyüdüğünü belirten katılımcılara nazaran çocukluk örselenme yaşantısı ölçeğinin genel toplamında ve fiziksel istismar alt boyutunda daha yüksek puanlara sahip oldukları ancak aile büyükleri yanında büyüdüğünü belirten katılımcılardan farklılaşmadıkları görülmüştür.

Tablo 6: Annelerin çocukluk örselenme yaşantılarına etki eden demografik faktörler					
Değişken		Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar ve İhmal	ÇÖYÖ Ortalama	Cinsel İstismar
Eğitim durumu	Grup içi	1.73	3.88	1.88	
	Gruplar arası	21.33	47.91	26.16	X ² =7.76
	F	1.42	1.41	1.26	
	<i>p</i>	.236	.237	.293	.101
Ortalama aylık gelir	Grup içi	.28	1.02	.32	
	Gruplar arası	22.78	50.77	27.72	X ² =6.33
	F	.220	.355	.208	
	<i>p</i>	.927	.840	.933	.176
Çocukluk döneminde kimin yanında büyüdüğü	Grup içi	2.25	3.68	2.88	
	Gruplar arası	20.81	48.12	25.17	X ² =9.63
	F	3.89	2.75	4.11	
	<i>p</i>	.025*	.070	.020*	.008**

* $p < .05$, ** $p < .01$

Çocuklukta aile büyükleri yanında büyüdüğünü belirten katılımcıların ise cinsel istismar boyutu puanlarının, anne ve baba yanında büyüdüğünü belirten katılımcılardan anlamlı düzeyde farklılaştığı ancak yalnızca anne yanında büyüdüğünü belirten katılımcılardan farklılaşmadığı görülmüştür.

Duygusal istismar ve ihmal alt boyutu puanlarının ise, çocukluk döneminde yanında büyünülen kimselere göre farklılaşmadığı görülmüştür.

4.3. Katılımcı annelerin duygu düzenleme güçlüğü düzeyleri ve örselenme yaşantısı ile ilişkisi

DDGÖ'nin açıklık alt boyutu, duygusal tepkileri anlama, durumunu ölçmekte olup bu alt boyutun minimum puanı 2, maksimum puanı ise 10'dur. Araştırmaya katılan

annelerin açıklık alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının 4.88 ± 2.21 olduğu görülmüştür.

DDGÖ'nin amaçlar alt boyutu, olumsuz duyguların deneyimlendiği sırada amaca yönelik davranışlarda bulunmada güçlük yaşama, durumunu ölçmekte olup bu alt boyutun minimum puanı 3, maksimum puanı ise 15'dir. Araştırmaya katılan annelerin amaçlar alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının 9.3 ± 3.32 olduğu görülmüştür.

DDGÖ'nin dürtü alt boyutu, olumsuz duygular deneyimlenirken dürtü kontrolünde güçlük yaşama, durumunu ölçmekte olup bu alt boyutun minimum puanı 3, maksimum puanı ise 15'dir. Araştırmaya katılan annelerin dürtü alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının 6.86 ± 3.55 olduğu görülmüştür.

DDGÖ'nin strateji alt boyutu, etkili olarak algılanan duygu düzenleme stratejilerine erişimde sınırlılık, durumunu ölçmekte olup bu alt boyutun minimum puanı 5, maksimum puanı ise 25'dir. Araştırmaya katılan annelerin strateji alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının 12.14 ± 5.34 olduğu görülmüştür.

DDGÖ'nin kabul etmeme alt boyutu, duygusal tepkilerin kabul edilmemesi, durumunu ölçmekte olup bu alt boyutun minimum puanı 3, maksimum puanı ise 15'dir. Araştırmaya katılan annelerin kabul etmeme alt boyutundan aldıkları puan ortalamasının 7.37 ± 3.43 olduğu görülmüştür.

DDGÖ puanlarına ait bilgiler Tablo 7'de sunulmuştur.

Tablo 7: Duygu düzenleme güçlüğü ölçeğinden (DDGÖ) alınan puanların analizi			
ss: standart sapma			
	n	ortalama	ss
Açıklık	75	4.88	2.21
Amaçlar	75	9.3	3.32
Dürtü	75	6.86	3.55
Strateji	75	12.14	5.34
Kabul etmeme	75	7.37	3.43
DDGÖ toplam	75	40.6	14.84

Katılımcı annelerin, yapılan anova analizinde, duygu düzenleme güçlüğü yaşantısının, demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

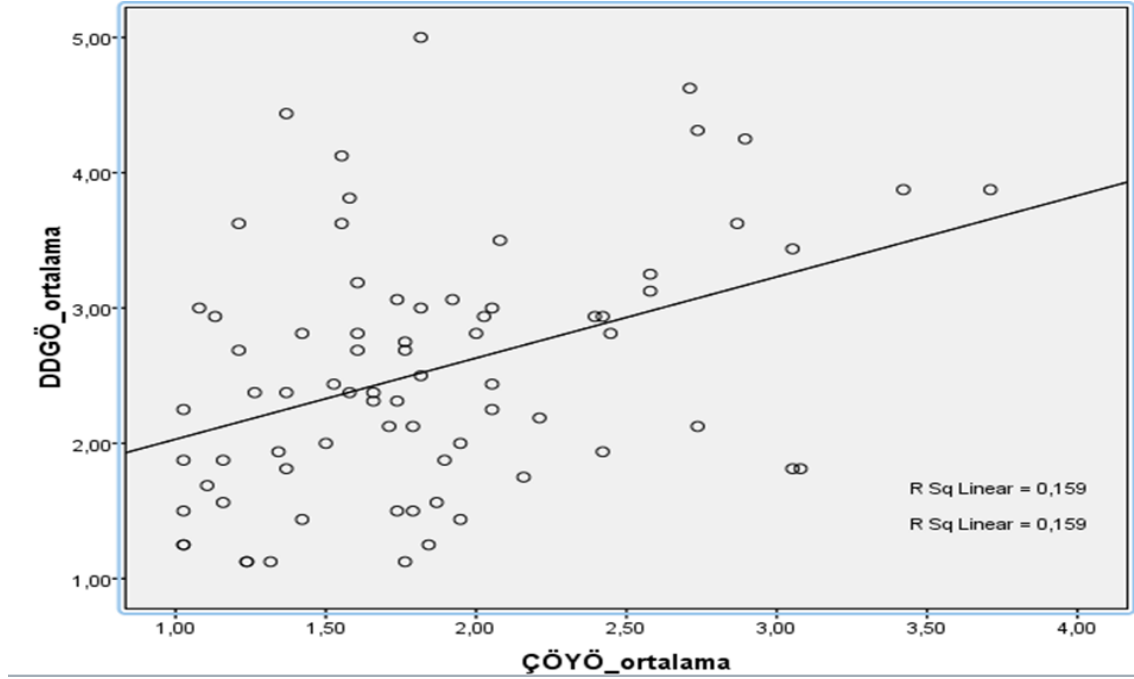
Annelerin, çocukluk örselenme yaşantısına sahip olma düzeyleri ile duygu düzenlemede yaşanan güçlüğü arasında ilişki olup olmadığını gözlemek amacıyla Pearson korelasyon analizi uygulanmıştır. Cinsel istismar alt boyutunun ise normal dağılım göstermemesi sebebiyle, duygu düzenleme güçlüğü ile ilişkisini gözlemleyebilmek amacıyla, Spearman Brown korelasyon analizi uygulanmıştır. Analiz sonuçları Tablo 8’de verilmiştir.

Tablo 8: Annelerin çocukluk örselenme yaşantısı (ÇÖYÖ) ile duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ) puanları arasındaki korelasyon (r) değerleri					
DDGÖ Alt boyutlar	n	Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar ve İhmal	ÇÖYÖ Ortalaması	Cinsel İstismar
Açıklık	75	.317**	.345**	.374**	.306**
Amaçlar	75	.347**	.339**	.380**	.143
Dürtü	75	.337**	.267*	.330**	.173
Strateji	75	.359**	.324**	.377**	.158
Kabul etmeme	75	.097	.195	.183	.120
DDGÖ ortalaması	75	.357**	.353**	.398**	.195

*p < .05, **p < .01; korelasyonlar tek yönlü olarak hesaplanmıştır.

Yapılan korelasyon analizi sonuçlarında, annelerin, çocukluk örselenme yaşantısının varlığı ile duygu düzenleme güçlüğü puanları arasında yüksek anlamlılıkta ve pozitif yönde orta düzeyde bir ilişki ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, duygu düzenleme güçlüğü alt boyutlarından olan “kabul etmeme” boyutu ile çocukluk örselenme yaşantılarının tüm alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki gözlemlenmemiştir.

Çocukluk örselenme yaşantıları genel ortalaması ile duygu düzenleme güçlüğü ortalaması anlamlı ve pozitif korelasyon ($r=.40$; $p<.01$) göstermekte olup, duygu düzenleme güçlüğü alt boyutlarıyla olan ilişkisine bakıldığında ($r=.33 - .38$; $p<.01$), ÇÖYÖ puanları arttıkça açıklık, amaçlar, dürtü ve strateji puanlarının da arttığı söylenebilir. Şekil 1.'de korelasyona ait grafik sunulmuştur.

Şekil 1. ÇÖYÖ ve DDGÖ genel ortalamalarına ait saçılım grafiği

Fiziksel istismar yaşantısının varlığı ile duygu düzenleme güçlüğü ortalama ve alt boyut puanları arasında anlamlı ve pozitif yönde ($r=.31-.35$; $p<.01$) orta düzeyde bir ilişki bulgulanmış olup, fiziksel istismar yaşantı puanları arttıkça açıklık, amaçlar, dürtü ve strateji puanlarının da arttığı söylenebilmektedir.

Duygusal istismar ve ihmal yaşantısının varlığı ile duygu düzenleme güçlüğü ortalama puanı ile açıklık, amaçlar ve strateji alt boyutları arasında yüksek düzeyde anlamlı ve pozitif yönde ($r=.32-.35$; $p<.01$) bir ilişki bulgulanmış olup, dürtü alt boyutu ile anlamlı ancak daha zayıf bir ilişki ($r=.26$; $p<.05$) olduğu görülmüştür.

Cinsel istismar yaşantısının varlığı ile duygu düzenleme gücülüğü arasındaki ilişkiye bakıldığında, beş alt boyuttan yalnızca açıklık boyutu ile arasında anlamlı ve pozitif yönde ($r=.30$; $p<.01$) bir ilişkisi olduğu bulgulanmıştır.

4.4. Katılımcı annelerin çocuklarıyla ilişki düzeyleri ve duygu düzenleme gücülüğü ve örselenme yaşantısı ile ilişkisi

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin yakın ilişki alt boyutunun minimum puanı 10, maksimum puanı ise 50'dir. Araştırmaya katılan annelerin bu alt boyuttan aldıkları puan ortalamasının 17.93 ± 4.97 olduğu görülmüştür.

Çatışmalı ilişki alt boyutunun ise minimum puanı 14 olup maksimum puanı ise 70'dir. Araştırmaya katılan annelerin bu alt boyuttan aldıkları puan ortalamasının 33.01 ± 9.26 olduğu görülmüştür. Her iki alt boyutta da düşük puanlar olumlu yüksek puanlar ise çatışmalı ilişkiyi yansıtmaktadır (Tablo 9).

Tablo 9: Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinden alınan puanların analizi			
ss: standart sapma			
	n	ortalama	ss
Yakın İlişki	75	17.93	4.97
Çatışmalı İlişki	75	33.01	9.26
Ölçek toplamı	75	50.94	11.47

Katılımcı annelerin, yapılan anova analizinde, çocuk ana-baba ilişki ölçeğinden aldıkları puanların, demografik özelliklerine göre anlamlı farklılık oluşturmadığı görülmüştür.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeğinin, çocukluk örselenme yaşantıları ve duygu

düzenleme gücünü ölçen puanları ile arasındaki ilişkiye dair bulgular, Tablo 10 ve Tablo 11’de sunulmuştur.

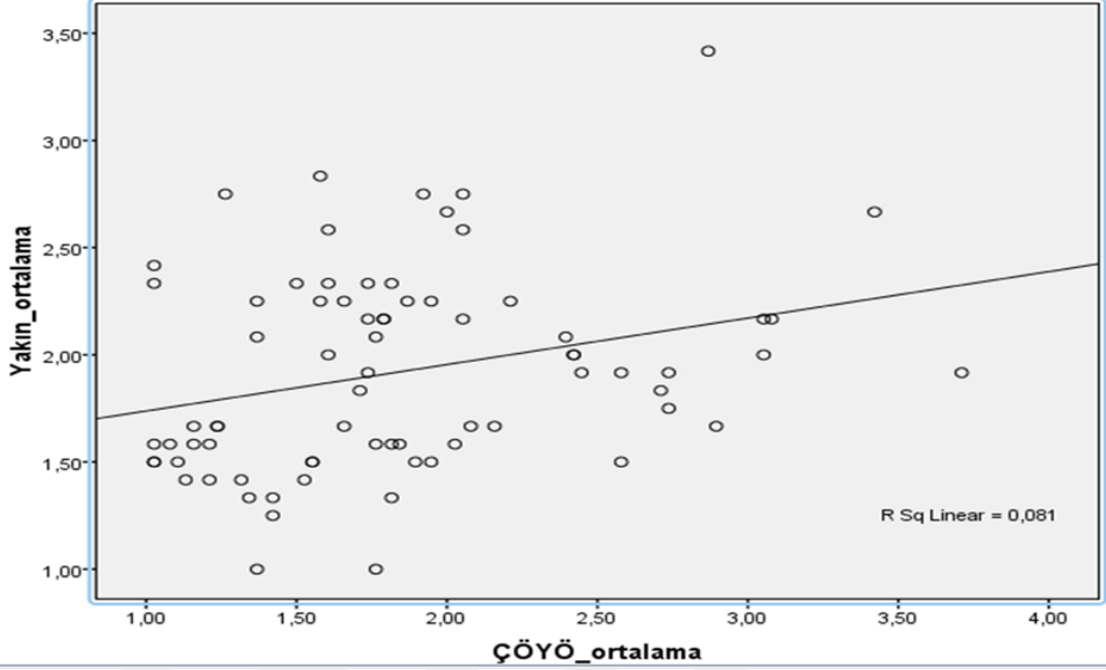
Tablo 10’da, Çocukluk örselenme yaşantılarının varlığı ile anne-çocuk ilişkisinin değerlendirildiği ilişki ölçeği arasındaki korelasyona bakıldığında, ilişki ölçeğinin genel ortalaması ile yalnızca cinsel istismar yaşantısı puanları arasında yüksek düzeyde anlamlı ancak zayıf bir ilişkinin ($r=.26$; $p<.01$) varlığından söz edilebileceği, çatışmalı ilişki alt boyutu ile ÇÖYÖ ortalaması ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişkinin varlığından söz edilemeyeceği sonucuna varılmıştır.

Çocuk ana-baba ilişki ölçeği Alt boyutlar	n	Fiziksel İstismar	Duygusal İstismar ve İhmal	ÇÖYÖ ortalaması	Cinsel İstismar
Yakın	75	.233*	.279*	.284*	.298**
Çatışma	75	.056	.006	.046	.173
İlişki ölçeği ortalaması	75	.134	.125	.154	.261*

* $p < .05$, ** $p < .01$; korelasyonlar tek yönlü olarak hesaplanmıştır.

Yakın ilişki alt boyutu ile ÇÖYÖ ortalaması ve fiziksel istismar ve duygusal istismar ve ihmal alt boyutlarının her biri arasında anlamlı ve pozitif yönde bir ilişki ($r=.23 - .28$; $p<.05$) olduğu ve ilişkinin gücünün zayıf olduğu görülmüştür. Cinsel istismar alt boyutunun ise yüksek düzeyde anlamlı ve daha güçlü bir ilişkiye ($r=.30$; $p<.01$) sahip olduğu görülmüştür.

Çocukluk örselenme yaşantıları varlığı ile yakın ilişki kuramama puanlarının birlikte artma eğilimi gösterebildiği söylenebilir. Ölçekler arası korelasyonel ilişki Şekil 2.’de sunulmuştur.

Şekil 2. ÇÖYÖ genel ortaması ile Yakın ilişki alt boyutu saçılım grafiği

Tablo 11’de, duygu düzenleme güçlüğü ile anne-çocuk ilişkisinin değerlendirildiği ilişki ölçeği arasındaki korelasyona bakıldığında, duygu düzenleme güçlüğü genel ortalaması ile ilişki ölçeği genel ortalaması ve çatışma alt boyutu arasında anlamlı ve pozitif yönde ($r=.37$; $p<.01$) bir ilişki olduğu ancak yakın ilişki puanlarıyla arasında bir ilişkiden söz edilemeyeceği görülmüştür.

Çocuk-anne ilişki ölçeği genel ortalamasının, DDGÖ alt boyutlarıyla ilişkisine bakıldığında tüm ilişkilerin pozitif yönlü olduğu görülmüştür. Ancak, DDGÖ kabul etmeme alt boyutu ile çocuk-anne ilişki ölçeği ve alt boyutlarıyla arasında korelasyonel bir ilişki olmadığı görülmüştür.

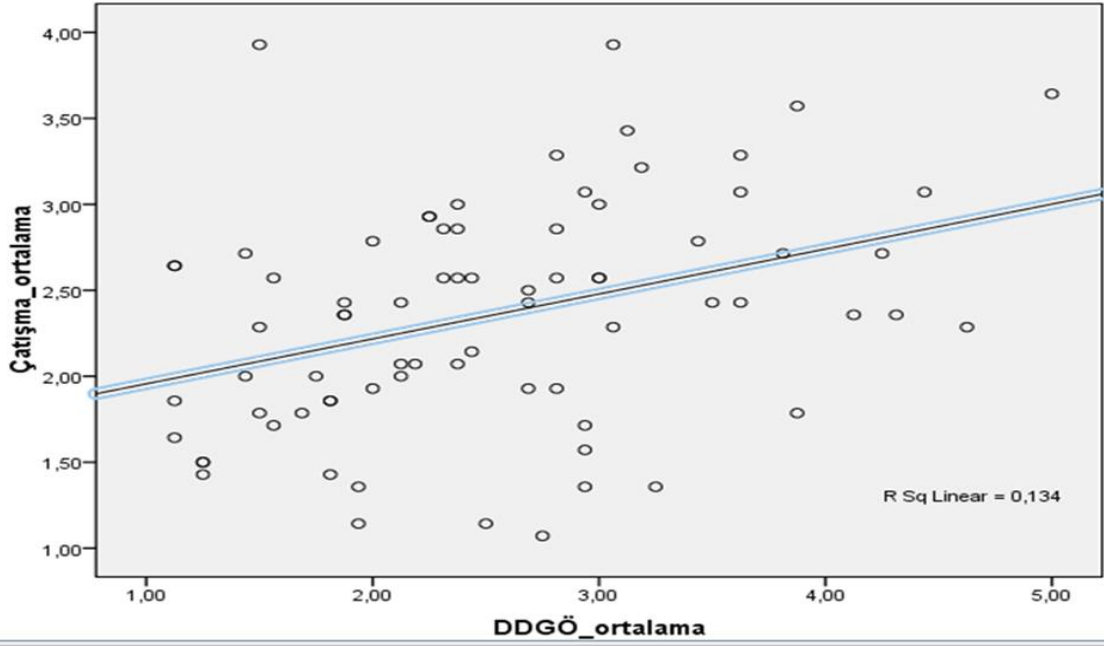
Çocuk-anne ilişki ölçeği genel ortalaması ile en güçlü ilişkinin açıklık alt boyutunda ($r=.43$; $p<.01$) gözlemlendiği, yine yakın ilişki alt boyutu ile yalnızca açıklık alt boyutu arasında anlamlı bir ilişki olduğu ($r=.32$; $p<.01$) görülmüştür.

Tablo 11: Annelerin çocuklarıyla kurduğu ilişki ile duygu düzenleme güçlüğü puanları arasındaki korelasyon (r) değerleri							
Çocuk ana-baba ilişki ölçeği Alt boyutlar	n	Açıklık	Amaçlar	Dürtü	Strateji	Kabul etmeme	DDGÖ Ortalama
Yakın	75	.318**	.089	.194	.204	.157	.224
Çatışma	75	.390**	.329**	.316**	.310**	.204	.366**
İlişki ölçeği ortalaması	75	.430**	.282*	.326**	.313**	.213	.367**

*p < .05, **p < .01; korelasyonlar tek yönlü olarak hesaplanmıştır.

Çatışma alt boyutu ile duygu düzenleme güçlüğü genel ortalaması ve açıklık, amaçlar, dürtü ve strateji alt boyutları arasında, yüksek düzeyde anlamlı ve pozitif yönde ($r=.31 - .39$; $p<.01$) bir ilişki olduğu görülmüştür. Böylece, DDGÖ puanları arttıkça çatışma puanlarının arttığı gözlenmiştir.

Çatışma alt boyutu ise duygu düzenleme güçlüğü arasındaki korelasyonel ilişkinin grafiği Şekil 3.'te verilmiştir.

Şekil 3. DDGÖ genel ortalaması ile Çatışmalı İlişki alt boyutu saçılım grafiği

4.5. Çocukluk örselenme yaşantıları varlığının duygu düzenleme güçlüğü üzerindeki yordayıcılığı

Çocukluk örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel istismar ve duygusal istismar ve ihmal varlığının, duygu düzenleme güçlüğü üzerindeki etkinliğini ve yordamadaki katkılarını bağımsız olarak saptamaya çalışmak amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. ÇÖYÖ cinsel istismar alt boyutu normal dağılım göstermemesi sebebiyle analize dahil edilmemiştir. DDGÖ alt boyutlarından kabul etmeme boyutu ise, ÇÖYÖ genel ortalaması ve alt boyutları ile arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olması sebebiyle analize dahil edilmemiştir. Yapılan analizler Tablo 12’de özetlenmiştir.

Analizde 1. Basamak: Fiziksel istismar, 2. Basamak: Duygusal istismar ve ihmal olarak belirlenmiştir. İki değişken arasında varyans enflasyon faktörünün 4’ten küçük ($VIF=2.07<4$) olduğu ve çoklu bağıntı doğrulsallık problemi olmadığı görülmüştür (Hair Jr. ve ark; 2010).

Birinci basamakta yer alan fiziksel istismar değişkeninin DDGÖ toplam puanlarını anlamlı olarak yordadığı ($Beta=.35$; $p<.05$) ve fiziksel istismar yaşantısının varlığı arttıkça annelerin duygu düzenleme güçlüğü puanlarının arttığı ve söz konusu

değişkenin varyansın %11'ini açıkladığı görülmektedir. İkinci basamakta eklenen duygusal istismar ve ihmal değişkeninin DDGÖ toplam puanları üzerinde tek başına anlamlı düzeyde yordayıcılığının bulunmadığı ve toplam varyansa %1'lik katkı sağladığı görülmüştür.

Tablo 12: Annelerin duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ) ortalamalarının çoklu regresyon analizi (n=75)									
	DDGÖ ort.			Açıklık			Amaçlar		
	B	SH	β	B	SH	β	B	SH	β
Yordayıcılar									
Model 1									
Sabit	1.52	.32		1.37	.39		1.93	.39	
Fiziksel İstismar	.59	.18	.35*	.62	.22	.31*	.68	.21	.34*
R ²	.12			.10			.12		
ΔR^2	.11			.09			.11		
Model 2									
Sabit	1.47	.32		1.29	.39		1.87	.39	
Fiziksel İstismar	.35	.26	.21	.28	.31	.14	.42	.31	.21
Duygusal İstismar ve İhmal	.22	.17	.19	.31	.21	.24	.24	.20	.18
R ²	.14			.13			.13		
ΔR^2	.12			.10			.11		

*p<.05

Birinci basamakta, fiziksel istismar değişkenin açıklık alt boyutu puanlarını anlamlı olarak yordadığı (Beta=.31; p<.05) ve varyansın %10'unu açıklayabildiği, ikinci basamakta eklenen duygusal ihmal ve istismar değişkeninin ise anlamlı düzeyde yordayıcılığının bulunmadığı ve %2'lik bir katkı yarattığı görülmüştür.

Fiziksel istismar değişkenin, amaçlar alt boyutu puanlarını anlamlı olarak yordadığı (Beta=.34; p<.05) ve puanlarının birlikte artma eğilimi gösterdiği, söz konusu değişkenin varyansın %11'ini açıklayabildiği ancak ikinci basamakta eklenen duygusal

istismar ve ihmal değişkeninin ise amaçlar boyutu puanları üzerinde değişiklik yaratmadığı görülmüştür.

Tablo 12 (devam): Annelerin duygu düzenleme güçlüğü (DDGÖ) ortalamalarının çoklu regresyon analizi (n=75)						
Yordayıcılar	Dürtü			Strateji		
	B	SH	β	B	SH	β
Model 1						
Sabit	1.07	.41		1.26	.37	
Fiziksel İstismar	.71	.23	.33*	.68	.20	.35*
R ²	.11			.13		
ΔR^2	.10			.12		
Model 2						
Sabit	1.05	.42		1.21	.37	
Fiziksel İstismar	.63	.34	.30	.49	.30	.26
Duygusal İstismar ve İhmal	.07	.22	.05	.17	.20	.13
R ²	.11			.14		
ΔR^2	.09			.11		

*p<.05

Tablo 12’de devam ettiği haliyle, dürtü alt boyutunun regresyon analizinde birinci basamakta fiziksel istismar değişkeninin anlamlı düzeyde yordama gücü olduğu (Beta=.33; p<.05) ve varyansın %10’unu üzerinde tek başına etkili olduğu görülmüştür. Yine strateji alt boyutunda, fiziksel istismar değişkeninin anlamlı düzeyde yordama gücü olduğu (Beta=.35; p<.05) ve varyansın %12’si üzerinde tek başına etkili olduğu görülmüştür. Dürtü ve strateji boyutlarının her iki analizinde de ikinci basamakta eklenen duygusal ihmal ve istismar değişkeninin bu boyutlar üzerinde doğrudan açıklama gücünün sınırlı olduğu, bununla birlikte toplam varyans üzerinde %1 oranında etkiyi azalttığı görülmüştür.

4.6. Çocukluk örselenme yaşantıları varlığının çocuk-anne ilişkisi üzerindeki yordayıcılığı

Çocukluk örselenme yaşantıları alt boyutlarından fiziksel istismar ve duygusal istismar ve ihmal varlığının, çocuk-anne ilişkisi üzerindeki etkinliğini ve yordamadaki katkılarını bağımsız olarak saptamaya çalışmak amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. ÇÖYÖ cinsel istismar alt boyutu normal dağılım göstermemesi sebebiyle analize dahil edilmemiştir.

Çocuk-anne ilişki ölçeği genel ortalaması ve çatışma alt boyutu ile ÇÖYÖ genel ortalaması ve alt boyutları arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olması sebebiyle analize dahil edilmemişlerdir. Bu haliyle, ÇÖYÖ'nün fiziksel ve duygusal istismar alt boyutlarının yalnızca yakın ilişki alt boyutu üzerindeki göreceli önemlilikleri saptanmaya çalışılmış ve Tablo 13'de sunulmuştur.

Analizde 1. Basamak: Fiziksel istismar, 2. Basamak: Duygusal istismar ve ihmal olarak belirlenmiştir. İki değişken için de varyans enflasyon faktörünün 4'ten küçük ($VIF=2.07<4$) olduğu ve çoklu bağıntı doğrulsallık problemi olmadığı görülmüştür (Hair Jr. ve ark; 2010).

Birinci basamakta yer alan fiziksel istismar değişkeninin yakın ilişki alt boyutundaki puanları anlamlı olarak yordadığı ($Beta=.23$; $p<.05$) ve fiziksel istismar yaşantısının varlığı arttıkça annelerin çocuklarıyla yakın ilişki kurma puanlarının arttığı ve böylece ilişkinin çatışmalıya doğru evrildiği görülmektedir. Ancak bu model, varyansın yalnızca %4'ünü açıklayabilmektedir.

İkinci basamakta eklenen duygusal istismar ve ihmal değişkeninin yakın ilişki alt boyutundaki puanlar üzerinde tek başına anlamlı düzeyde yordayıcılığının bulunmadığı ve toplam varyansa %1.3'lük katkısının olduğu görülmüştür.

Tablo 13: Çocuk-anne ilişkisi ölçeği yakın ilişki alt boyutu ortalamasının çoklu regresyon analizi (n=75)			
Yordayıcılar	B	SH	β
Model 1			
Sabit	1.59	.17	
Fiziksel İstismar	.19	.09	.23*
Model 2			
Sabit	1.55	.17	
Fiziksel İstismar	.05	.13	.06
Duygusal İstismar ve İhmal	.13	.09	.23

* $p < .05$ Model 1 için; $R^2 = .05$ $\Delta R^2 = .04$ Model 2 için; $R^2 = .08$ $\Delta R^2 = .05$

4.7. Duygu düzenleme güçlüğü'nün çocuk-anne ilişkisi üzerindeki yordayıcılığı

Duygu düzenleme güçlüğü alt boyutları ile çocuk-anne ilişkisi puanları üzerindeki etkisini anlamak ve yordamadaki katkılarını bağımsız olarak saptamayabilmek amacıyla çoklu regresyon analizi uygulanmıştır. Söz konusu analize DDGÖ alt boyutlarından kabul etmeme boyutu, ilişki ölçeği genel ortalaması ve alt boyutları ile arasında anlamlı bir ilişki bulunamamış olması sebebiyle analize dahil edilmemiştir. Bununla birlikte, yakın ilişki alt boyutu ile yalnızca açıklık alt boyutu arasında korelasyonel ilişkisi bulunması sebebiyle DDGÖ diğer alt boyutları ile regresyon analizi uygulanmamıştır. Analiz tablo 14'de sunulmuştur.

Analizde 1. Basamak: Açıklık, 2. Basamak: Amaçlar, dürtü ve strateji olarak belirlenmiştir. Değişkenler arasında varyans enflasyon faktörünün 4'ten küçük (açıklık $VIF=1.87 < 4$; amaçlar $VIF=1.87 < 4$; dürtü $VIF=2.90 < 4$; strateji $VIF=3.11 < 4$) olduğu ve mükemmel doğrulsallık problemi olmadığı görülmüştür (Hair Jr. ve ark; 2010)

Tablo 14: Çocuk-anne ilişkisi ölçeği ortalamalarının çoklu regresyon analizi (n=75)

Yordayıcılar	İlişki Ölçeği ort.			Yakın İlişki			Çatışmalı İlişki		
	B	SH	β	B	SH	β	B	SH	β
Model 1									
Sabit	1.67	.12		1.59	1.26		1.79	1.73	
Açıklık	.18	.04	.43**	.13	.05	.32**	.23	.06	.39**
R ²	.18			.10			.15		
ΔR^2	.17			.09			.14		
Model 2									
Sabit	1.62	.16					1.62	.22	
Açıklık	.15	.06	.36*				.16	.09	.27
Amaçlar	.01	.06	.03				.08	.09	.14
Dürtü	.03	.07	.09				.03	.10	.06
Strateji	.00	.09	.00				.00	.12	.00
R ²	.19						.17		
ΔR^2	.14						.12		

*p<.05, **p < .01

Analizin birinci basamağında yer alan duygu düzenleme güçlüğü ölçeği açıklık boyutunun, ilişki ölçeği genel ortalaması üzerinde anlamlı düzeyde yordayıcı (Beta=.43; p<.01) etkiye sahip olduğu ve varyansın %17'sini açıklayabildiği görülmüştür. Yine bu basamakta açıklık boyutu değişkeni, çatışmalı ilişki puanları üzerinde (Beta=.39; p<.01) ve yakın ilişki puanları üzerinde (Beta=.32; p<.01) yüksek düzeyde anlamlı yordama etkisine sahip olup, çatışmalı ilişki boyutunda varyansın %14'ünü ve yakın ilişki boyutunda ise varyansın %9'unu açıklama gücüne sahiptir.

Duygusal tepkilerin anlaşılmasında durumu ölçmeyi hedefleyen açıklık boyutu puanlarındaki artış, ilişki ölçeği genel ve alt boyutlarındaki puanların çatışma yönünde artmasına yol açmaktadır.

Analizin ikinci basamağında yer alan açıklık boyutu dışında kalan duygu düzenleme güçlüğü alt boyutlarının çocuk-anne ilişki ölçeği puanlarını yordama gücünün anlamlı düzeyde olmadığı, bununla birlikte amaçlar, dürtü ve strateji boyutlarının analize katılımıyla birlikte açıklık boyutunun çocuk-anne ilişkisini yordama etkinliğinin zayıfladığı görülmüştür.

5. TARTIŞMA

Çocukluk çağı örselenmeleri tarih boyunca var olmuştur ve bilinen en büyük küresel sorunlardan biri olmaya devam etmektedir. Çocukluk çağı olumsuz yaşantıları fiziksel istismar, duygusal ihmal ve istismar, cinsel istismar, aile içi şiddet, ticari sömürü gibi çocuğu bedensel ve ruhsal olarak zorlayan olaylardır. Tarihi eski olmakla birlikte çocukluk örselenmelerinin yaşam boyu sağlık ve refah üzerine ileriye dönük etkileri ise çok daha geç yıllarda konuşulmaya başlanmıştır. Bu örselenmelerin ebeveynlik davranışları üzerinde yaratacağı etki ise çok daha yakın zamanda bilimsel çalışmaların konusu olmaya başlamıştır.

Söz konusu araştırmada, çocukluk örselenme yaşantılarının ebeveynlik davranışları üzerindeki bozucu etkisine bağlı olarak, annelik sorumluluğunun yaratacağı stres, yavrunun ihtiyaçlarını okumadaki zorluklar, yavrunun stres-yanıt sistemini geliştirmeye yardımcı olamama, olumsuz ebeveyn davranışlarının modellenmesi gibi faktörler, yavrunun, kritik olarak değerlendirilen beyin gelişimi dönemi için risk oluşturacağı ve bu yönüyle, örselenmişliğin anne ve çocuk ilişkisi içinde bir hayalet (Fraiberg 1975; Fonagy, 1993) gibi gezinmeye devam ederek ebeveyninden çocuğa bir miras olarak aktarılmaya devam edeceği savı öne sürülmektedir.

Araştırmaya, katılımcı olarak 4-6 yaş aralığında çocuk sahibi olan anneler belirlenmiştir. Bu yaş aralığının belirlenmesinde, literatürde 4 yaştan itibaren duyguyu ifade etme ve düzenleme becerisinin ortaya koyulma biçiminin gözlenebilmesi (Pollak ve ark., 2000) ve 6 yaştan sonra akademik yaşamın önemli bir etken olarak bu süreç dahil olması etkili olmuştur. Araştırma için, bu yaş grubunda, problem yaşadığı gözlemlenen çocuklardan oluşan havuzdan anneler örneklem olarak seçilmiş ve çocuklarda problem davranışlar bir sonuç olarak kabul edilip, bu sonucu yordayabilecek

sebeplere gidilmesi amaçlanmıştır.

Çocukların yaşadığı gözlemlenebilir problemlerin birçok sebebi olmakla birlikte, ebeveyne yönelik çalışmaların yoğun olarak tutum, bağlanma biçimi, değer algısı ve son yıllarda duygu düzenleme stratejileri üzerine yoğunlaştığı görülmektedir (Taner ve ark., 2013; Tüzün ve Sayar, 2006; Soysal ve ark., 2005; Ezgin ve Dilmaç, 2018). Söz konusu çalışmada ise, çocukta yaşanan problemlerin uyumlanma ve bağlanmayı içeren anne-çocuk ilişkisinin niteliğine ve bu ilişkinin doğasını oluşturduğu kabul edilen annenin dinamiklerine odaklanılmıştır. Söz konusu dinamikler ise, çocukluk örselenme yaşantısı ve duygu düzenleme güçlüğü olarak belirlenmiştir.

Araştırmaya 75 anne katılmış olup annelerin yaş ortalamasının 34.8 ± 4.2 olduğu, çocuklarının ise ortalama 60.4 ± 11.6 aylık olduğu görülmüştür. Annelerin yaklaşık %50'sinin çocuklarında öfkeye bağlı problemler yaşadığını belirttiği, %25'inin korku, regresyon, yeme bozukluğu ve takıntı davranışlarından birinin yaşandığını belirttiği, geriye kalanın da ise birden fazla problemin birarada yaşandığının belirtildiği görülmüştür.

Katılımcı annelerin %60'ının lisans ve üstü öğrenim görmüş olduğu ve %46'sının ortalamanın üstünde gelir seviyesinde bulunduğu görülmüştür. Literatürle uyumlu olarak, katılımcıların örselenme yaşantısı varlığının, eğitim ve gelir düzeyi gibi sosyoekonomik durumlara göre farklılık göstermediği bulunmuştur. Ancak çocukluk döneminde büyünülen ortamın, örselenme yaşantıları için anlamlı farklılıklar doğurduğu, yalnızca anne yanında büyümenin başta fiziksel istismar olmak üzere örselenmeye maruz kalmak açısından risk yarattığı görülmüştür. Anne ve baba yanında büyümenin ise, cinsel istismara uğrama riskini azalttığı ve yalnızca anne ile büyümeye yada aile büyüklerinin ortamında büyümeye nazaran koruyucu etkisinin bulunduğu görülmüştür. Cinsel istismar üzerine yapılan çalışmalarda, cinsel istismar riskinin herhangi bir sosyodemografik yapıyla bağlantısı bulunamamış olup, çocukluk dönemi cinsel istismarının annenin eğitim düzeyi ve annede depresyonun varlığıyla güçlü bir ilişkisi olduğu saptanmıştır (Çelik ve Hocoğlu, 2018).

Duygusal istismar ve ihmal alt boyutu puanlarının ise, çocukluk döneminde yanında büyünülen kimselere göre farklılaşmadığı görülmüştür. Duygusal istismarın tek başına yaşanabileceği gibi, diğer istismar türlerine eşlik etmesi nedeniyle birebir sonuçlarının gözlenebilmesinin oldukça güç olmasının bu durumu yaratabileceği

yönünde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın birincil bağımsız değişkenini oluşturan, annelerin örselenme yaşantısına sahip olma düzeyi incelendiğinde, katılımcı annelerin örselenme yaşantısı puan ortalamalarının 73.01 ± 24.05 , ÇÖYÖ puan ortalamasına (80) yaklaştığı ve standart sapma aralığının yüksek olduğu bulgulanmış, katılımcıların örselenme yaşantısına sahip olma düzeylerinin birbirlerinden oldukça farklılaşabildiği görülmüş ve katılımcı annelerde beklenen düzeyde örselenme yaşantısı bulgulanamamıştır. En yüksek örselenme yaşantısının duygusal istismar ve ihmal boyutunda var olduğu ve yine en yüksek düzeyde farklılaşmanın da bu boyutta ortaya çıktığı görülmüştür.

8 katılımcının yüksek düzeyde cinsel istismar yaşantısına sahip olduğunu belirttiği, bu sayının katılımcı sayısı içinde %10.6'lık bir oran oluşturduğu görülmüştür. DSÖ'nün raporunda her 5 kadından 1'inin cinsel istismara maruz kaldığı (WHO, 2016) ve yine ülkemizde 7-18 yaş aralığında yapılan araştırmada, çocukların %10'nun cinsel istismara tanıklık ettiği bildirilmiştir (UNICEF-Türkiye, 2010). Bu yönüyle katılımcıların bildirdiği cinsel istismar yaşantısının varlığının, raporlarla örtüşen oranlarda olduğu görülmüştür. Ülkemizde, cinsel istismarın ifade edilmesinin ve/veya ortaya çıkarılmasının toplumsal dinamiklerce zorlaştığı genel kanısına nazaran, mevcut çalışmada bu sınırlılığın yaşanmadığı, bu konularda yapılan araştırmaların sayısının artması ve toplumun konuşmaya teşvik edilmesinin bu sınırlılıkları azaltıcı yönde etki ettiği yönünde değerlendirilmiştir.

Araştırmanın ikinci bağımsız değişkeni olan ve çocukluk örselenme yaşantılarının beyin gelişimine verdiği zararın bir çıktısı olarak ele alınan duygu düzenleme güçlüğü puanları incelendiğinde, katılımcıların puanlarının birbirine yakın olduğu, demografik bilgilerine göre anlamlı farklılık göstermediği görülmüştür. Bu durumda katılımcıların demografik yapısının eşit dağılmamış olmasının bir faktör olabileceği gibi, gelişimsel travmalara dair yapılan pek çok araştırma, erken dönemdeki örselenmelerin, nöral gelişim üzerindeki etkisinin sosyo-duygusal davranışları deneyime bağlı olarak şekillendirebildiği, bu şekillenmenin ilk ilişkiler bağlamında meydana geldiği ve bu durumun genetik hassasiyet ve olumsuz çevre koşullarından bağımsız şekilde psikopatolojinin yordayıcısı olarak ortaya çıktığı bildirilmektedir (De Bellis, 2005; Calkins ve Hill, 2007; Grant ve ark., 2011).

Araştırmada, çocukluk örselenme yaşantısı ile duygu düzenleme güçlüğü arasındaki korelasyonel ilişkinin güçlü olmamakla birlikte, yüksek anlamlılıkta ve pozitif yönde doğrusal bir ilişki sergilediği ($r=.40$; $p<.01$), fiziksel istismar ve duygusal istismar ve ihmal yaşantısı arttıkça, DDGÖ alt boyutlarından, duygusal tepkilerin anlaşılmasında (açıklık), deneyimin yaşandığı sırada amaca uygun davranışlarda bulunamama (amaçlar) ve dürtü kontrolünde güçlük (dürtü), duygu düzenleme stratejilerine erişimde sınırlılık (strateji) puanlarının arttığı ancak duygusal tepkilerin kabul edilmemesi (kabul etmeme) ile ilişkili bulunmadığı görülmüştür. Yine cinsel istismar yaşantısının varlığı yalnızca açıklık alt boyutuyla ilişkili bulunmuştur. Yapılan regresyon analizinde, fiziksel istismar yaşantısının DDGÖ'nin 4 alt boyutunun tahmininde %10-12 aralığında değişen yordama gücü olduğu görülmüştür.

Hemen her kültürde aile içinde, okul ve sokakta disiplin etme amacıyla yada başka nedenlerle çocuğa şiddet uygulamak sık rastlanan durumlardan biridir, yine ülkemizde de toplumsal yapı içinde bu durumun kabul görmesini sağlayan kültürel dinamikler bulunmaktadır. Fiziksel olarak istismar kişilerarası tehdidin en güçlü yordayıcısı sayılmaktadır ve bu kötü muameleye maruz kalan çocuklar duyguları anlama, tanıma ve ifade etme gibi sorunlarla karşı karşıya kalmaktadır (Pollak ve ark., 2000). Bu mağduriyeti yaşayan çocukların daha küçük hacimli amigdala ve hipokampüse sahip oldukları (Hanson ve ark., 2014) ve dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu ve kaygı bozukluklarının ortaya çıkmasında etkili olduğu saptanmıştır (Gökler ve Taner; 2004).

Araştırma sonucunda, çocukluk örselenme yaşantısının anne-çocuk ilişkisi üzerindeki etkisine bakıldığında, ilişkideki çatışma düzeyinin örselenme yaşantısının varlığından bağımsız olduğu ancak annenin çocuğuyla yakın ilişki kuramama durumunun örselenme yaşantılarının varlığından etkilenebildiği görülmüştür. Bu etki düzeyinin zayıf olmasıyla birlikte, cinsel istismar yaşantısının diğer istismar yaşantılarına nazaran yakın ilişki kuramama ile daha anlamlı bir ilişkiye sahip olduğu ($r=.30$; $p<.01$) görülmüştür. Erken dönemde maruz kalınan cinsel istismar yaşantısının ileri yaşlardaki en önemli sonuçlarından biri, ilişki kurma ve sürdürme becerisinin bozulmasıdır ve psikiyatrik tanılar içinde en sık majör depresyon ile ilişkili olduğu bildirilmiştir (Gökler ve Taner, 2004; Koçak ve Alpaslan, 2015).

Anne-çocuk ilişki ölçeğinin “Çocuğumla etkileşimim, benim bir ebeveyn olarak kendimi etkili ve özgüvenli hissetmemi sağlar.” şeklindeki son maddesine verilen puanların, örselenme yaşantısının varlığında arttığı gözlemlenmiştir. Fitzgerald ve arkadaşlarının (2005), ensest mağdurlarıyla yaptığı çalışmada, bu mağduriyeti yaşamış annelerin ebeveynlik becerilerine ilişkin algılarının varolan ebeveynlik ilişkilerinden daha olumsuz olabileceği sonucuna ulaşılmıştır.

Katılımcı annelerin duygu düzenleme güçlüğü düzeylerinin anne-çocuk ilişkisi üzerindeki etkisine bakıldığında, duygusal tepkilerin kabul edilmemesi (kabul etmeme) alt boyutunun, ÇÖYÖ’nde olduğu gibi, çocuk-anne ilişki ölçeği ile de ilişkili bulunmadığı görülmüştür. Annelerin duygu düzenleme güçlüğü açıklık, amaçlar, dürtü, strateji alt boyutlarının, çatışmalı ilişki puanları ile birlikte anlamlı düzeyde artış gösterdiği ($r=.37$; $p<.01$) ve aralarında ki pozitif korelasyonel ilişkiye dair öne sürülen savı desteklediği görülmüştür.

İlişki ölçeği yakınlık ve çatışmalı alt boyutları üzerinde ise yalnızca duygusal tepkilerin anlaşılmasında (açıklık) boyutunun ileriye dönük tahmin gücü olduğu ($Beta=.43$; $p<.01$) ve yordayıcılığının tek başına %17 düzeyinde olduğu görülmüştür. Duygunun tanınması ve düzenlenmesi bir bütünün parçaları olarak görülmekte ve kişilerarası etkileşimin özünü oluşturmaktadır. Annenin çocuğu ile uyumlanma ve sağlıklı bağ kurabilme kapasitesi, çocuktan gelen mesajları ve duygusal ip uçlarını alabilme ve uygun cevaplar oluşturabilme becerisine bağlı görülmektedir. Yine çocuğun da, bu yolla, sosyal ip uçlarını erkenden tanıyarak yorumlayabilmesi ve davranışsal cevaplar oluşturabilmesi için duyguları tanıyabilmesi oldukça önemlidir (Pollak, 2000; Perry, 2009; Shore, 2012; Sümer, 2016; Siegel, 2018).

Empati, diğerlerinin duygularına uygun algı, deneyim ve yanıt verme olarak tanımlanmakta olup empati sistemleri yoğun olarak singulat ve insular kortekslerde izlenmektedir ve büyük oranda bebeklik dönemindeki ebeveyn duyarlılığıyla ilişkilidir (Swain, 2011). Anne ve çocuk arasındaki uyumlanma ve duyguların paylaşımı, ilerleyen süreçte çocuğun hissedildiğini hissetmesine olanak sağlayarak bu süreçte öğrenilenler bir başkasını hissedebilme ve içsel uyumlanmayı şekillendirir (Siegel, 2018). Anne ve çocuk arasındaki eşzamanlı uyumlanma çocuğun özdüzenlemesi ve sosyal strese uyumlu fizyolojik tepkiler verebilmesi için gerekli kişilerarası duygusal eş düzenlemeye (co-regulation) katkı sağlar (Azhari ve ark., 2019).

48-60 aylık çocuklarda gözlemlenen davranış problemleri ile çocukların anneleriyle olan ilişkilerinin incelendiği tez çalışmasında, çocukların anneleriyle kurduğu yakın ilişkinin çocuğun problem davranışlarında azaltıcı etkiye sahip olduğu, bu durumda çocuğun problem davranış sergilediği sırada gösterilen sıcak, yakın ve cevaplayıcı olmalarının da etkili olduğu görülmüştür. Aynı şekilde anneye çocuk arasındaki çatışmalı ilişkinin problem davranışlarda artışa sebep olduğu görülmüştür (Usta, 2014). Taner ve arkadaşları (2013), 1112 çocuktan oluşan çalışmada, 5-6 yaş çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile aşırı koruyucu ve sıkı disiplin uygulayıcı ebeveyn tarzlarının ilişkili olduğu sonucuna ulaşmışlardır.

Ebeveynlik davranışı, insan bebeklerinin şimdiki ve gelecekteki davranışlarını kritik olarak şekillendirmektedir. Fonksiyonel nörogörüntüleme çalışmaları, duyu, dikkat, motivasyon ve empati için sağlıklı işlemesine ihtiyaç duyulan alt ve üst kortikal beyin bölgelerinin, bebeğe ait uyaranları, besleme ve bakım davranışlarını da düzenlediğini ve bu bölgelerin aktivasyonunun etkili ebeveynlik için çok önemli olduğunu göstermektedir (Swain ve ark., 2008).

Epidemiyolojik araştırmalar, yoksunluk, ihmal ve istismar öyküsü olan ebeveynlerin sağlık, eğitim, çocuklarında psikiyatrik problemler ve aile üyeleriyle ilişki problemleri yaşama gibi aile hayatının tüm aşamalarında problemler yaşadıklarını ve ebeveynlerin çatışmalı geçmişlerinin çocuklarıyla ilişkisine nüfuz edebildiğini göstermektedir. Boylamsal çalışmalar, bu ilişkinin, psikolojik uyumun parçaları olan duygulanım düzenlemesi ve bilişsel becerikliliğin güçlü yordayıcıları olduğunu göstermektedir (Fonagy ve ark., 1993).

6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Araştırmalar yoluyla ortaya konulmaya çalışılan tüm davranışsal ilişkiler mikro ve makro sistemlerin bütününün katılımını gerektirmektedir. Bu haliyle diğer çalışmalar gibi bu çalışma da bütünü kapsayamadığı için eksiklikler barındırmaktadır. Bununla birlikte örneklem sayısının yetersizliği ve katılımcıların eğitim ve gelir seviyelerinin iyimser bir tabloya sahip olması, istatistiki sonuçları anlamlı kılsa da ilişkinin gücünün ve yordayıcılığın zayıf olmasında etkili olmuştur.

Anne ve çocuk ilişkisini etkileyen bir çok faktör sayılabilmektedir. İlişkisel davranışları tek bir nedene bağlamak mümkün olamayacağı gibi karıştırıcı faktörlerin çokluğu araştırmadaki olası yordayıcıların da gücünü zayıflatabilmektedir. Bu çalışmada öne sürülen varsayımlar için yeterli düzeyde destekleyici bulguya ulaşılamasa da yapılan farklı çalışmaların destekleme gücünün bulunduğu, ilişkilerin daha iyi anlaşılabilmesi için boylamsal çalışmalara ihtiyaç olduğu görülmüştür.

Alandaki çalışmalar çocukluk örselenmelerinin ebeveynlik davranışları üzerine olumsuz etkisine kanıt niteliğinde bilgiler sunmakta olup, örselenmenin kişinin yalnızca kendi trajedisini oluşturmadığı kabul görmeye başlamıştır. Ancak bu noktada örneklem sayısı yüksek daha fazla ilişkisel çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

Mevcut araştırmada, annenin çocuğuyla olan ilişkisini yalnızca kendi donelerine dayanarak aktarmasının subjektif bir etki yaratacağı ve özellikle ihmal ve istismar yaşantısının varlığında kişinin kendi iç gerçekliği üzerindeki yanıltıcı etkinin dış gerçeklikle uyumsuzluk gösterebileceği, bu tarz araştırmaların niteliksel olmanın yanında deneysel yada gözleme dayalı bir ucunun da bulunmasının gerekliliği ortaya çıkmaktadır. Ev içi, okul yada laboratuvar gibi ortamlarda gözlem yoluyla ilişkinin içeriğinin not edildiği çalışmalar bulunmaktadır. Ancak buradaki bir diğer sorun da, ülkemizde ev içi gözlemlerin misafir ağırlamaya dönüştürülmesi gibi, doğal gözlem olanağını sınırlayıcı etkilerinin olmasıdır. İlişkinin niteliğinin laboratuvar ortamında çalışılması yada ilişki içinde ölçüm alınabilen beyin görüntüleme yöntemlerinin daha etkili sonuçlar verebileceği düşünülmüştür.

Cinsel istismarın diğer istismar türlerine nazaran daha az sayıda insanı etkilediği ancak istismarın niteliği düşünüldüğünde bu sayının azımsanmayacak düzeyde olduğu görülmektedir. Maruz kalınan bu durumun diğer istismar türlerine nazaran bireysel ve ilişkisel anlamda yaşanan olumsuzluklarla daha güçlü bir ilişkiye sahip olduğu görülmüştür. Bu noktada, ebeveyn ve çocuğun birlikte güvenli bir alana çekilerek onarıcı ilişkiler yaşamalarını sağlayacak girişimler faydalı olacaktır.

Anne-çocuk ilişkisinin nörobiyolojik mekanizmasını anlamak, annelik davranışlarına ilişkin bütüncül bir bakış açısı kazandıracak ve hem annenin hem gelişmekte olan çocuğun duygusal ve bilişsel sağlığı üzerinde daha etkili adımlar atılmasını sağlayacaktır.

Tüm bu sonuçlar, doğum öncesinde,sonrasında, okul öncesi süreçte ve anaokulu döneminde yapılacak taramalar ile çocukluğunda örselenmeye maruz kalan ebeveynlere ulaşarak, destek hizmetlerinden faydalandırılabilmelerinin, farkındalık yaratacak uygulamalar geliştirilmesinin, örselenmelerin etkilerinin azaltılması ve gelecek kuşaklara aktarımının önlenmesi için gerekli erken müdahalenin sağlanabilmesi adına elzem görünmektedir.

KAYNAKÇA

- Akgün, E. ve Yeşilyaprak, B. (2010). Çocuk anababa ilişki ölçeği Türkçe formunun geçerlik ve güvenilirlik çalışması. BAÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 13(24) , 44-53.
- Aral, N. ve Gürsoy, F. (2001). Çocuk hakları çerçevesinde çocuk ihmal ve istismarı. Milli Eğitim Dergisi; 151: 36–39.
- Aslan, S. ve Alparslan, Z. N. (1999). Çocukluk örselenme yaşantıları ölçeğinin bir üniversite öğrencisi örnekleminde geçerlik, güvenilirlik ve faktör yapısı. Türk Psikiyatri Dergisi, 10(4), 275- 285.
- Ayaz, T., Özpolat, A.Y., Yücel, D., Altunöz, U. (2013). Kendi çocuğunu fiziksel olarak istismar eden ve kendisi de fiziksel istismar gören bir OKB vakası. Bilişsel Davranışçı Psikoterapi ve Araştırmalar Dergisi; 2: 116-120.
- Azhari, A., Leck, W.Q., Gabrieli, G., Bizego, A., Rigo, P., Setoh, P., Bornstein, M.H., Esposito, G. (2019). Parenting stress undermines mother-child brain to brain synchrony: A hyperscanning study. Scientific Reports; 9: 11407
- Bertan, M., Haznedaroğlu, D., Koln, P., Yudakök, K., Güçiz, D.B. (2009). Ülkemizde erken çocukluk gelişimine ilişkin yapılan çalışmaların derlenmesi. Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Dergisi; 52: 1-8
- Bronfenbrenner, U. (1986). Ecology of the family as a context for human development: Research perspectives. Developmental Psychology; 22(6): 723-742.
- Büyüköztürk, Ş., Çokluk, Ö., Köklü, N. (2011). Sosyal bilimler için istatistik. Pegem Akademi.
- Calkins, S. D., Hill, A. (2007). Caregiver influences on emerging emotion regulation: Biological and environmental transactions in early development. In J. J. Gross (Ed.), Handbook of emotion regulation (p. 229–248). The Guilford Press.
- Cicchetti, D., Toth, S.L. (1995). A developmental psychopathology perspective on child abuse and neglect. Journal of the American Academy of Child and Adolescent psychiatry; 34: 541-565.

Cozolino, L. (2014). İnsan ilişkilerinin nörobilimi: Bağlanma ve sosyal beynin gelişimi. Tahir Özakkaş (Ed.). Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları: 135

Çelik, T.A. (2015). Erken çocukluk döneminin, aile ve toplum sağlığı ile demokrasi ve toplumsal gelişim üzerindeki etkileri ve yapılması gereken yatırım ve müdahaleler. Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi; 13: 240-263.

Çelik, F.G.H. ve Hocaoglu, Ç. (2018). Çocukluk çağı travmaları: Bir gözden geçirme. Sakarya Tıp Dergisi; 8(4): 695-711.

da Silva Ferreira, G.C., Crippa, J.A., de Lima Osorio, F. (2014). Facial emotion processing and recognition among maltreated children: A systematic literature review. Front Psychol; 17(5): 1560.

De Bellis, M.D., Keshavan, M.S., Clark, D.B., Casey, B.J., Giedd, J.N., Boring, A.M., Frutaci, K., Ryan, N.D. (1999). Developmental traumatology part II: Brain development. Society of Biological Psychiatry; 45: 1271-1278.

De Bellis, M.D. (2005). The psychobiology of neglect. Child Maltreatment; 10(2): 150-172.

Dinleyici, M., Dağlı, F.Ş. (2016). Duygusal ihmal, istismar ve çocuk hekiminin rolü. Osmangazi Tıp Dergisi; 38(2): 18-27.

Erkman, F. (1999). Çocukların duygusal ezimi. Çocuk istismarı ve ihmali. Ankara: Pelin Ofset.

Eşel, E. (2010). Anneliğin nörobiyolojisi. Türk Psikiyatri Dergisi; 21(1): 68-78.

Ezen, M., Açıkgöz, A. (2017). Çocukların örselenmesine annelerin örselenme yaşantısının etkisi. Kocaeli Medical J; 6(3): 13-21.

Ezgin, F. ve Dilmaç, B. (2018). Uyum ve davranış problemi gösteren çocukların ebeveynlerinin değer algılarına ilişkin görüşleri. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi; 8(15): 719-774.

Felitti, V.J., anda, R.F., Nordenberg, D., Williamson, D.F., Spitz, A.M., Edwards, V., Koss, M.P., Marks, J.S. (1998). Relationship of childhood abuse and household dysfunction to many of the leading causes of death in adults. The Adverse Childhood

Experiences (ACE) Study. American Journal of Preventive Medicine; 14(4): 245-258.

Felitti, V.J. (2009). Adverse childhood experiences and adult health. Academic Pediatrics; 9: 131-2

Flaherty, E.G., Thompson, R., Litrownik, A.J., Zolotor, A.J., Dubowitz, H., Runyan, D.K., English, D.J., Everson, M.D. (2008). Adverse childhood exposures and reported child health at age 12. Child Mental Health; 9(3): 150-156.

Firat, S., Baskak, B., (2012). Gelişimsel travmanın uzun dönem etkileri ve bunlara aracılık eden nörobiyolojik mekanizmalar. Kriz Dergisi; 20, 25-41.

Fitzgerald, M.M., Shipman, K.L., Jackson, J.L., McMahon, R.J., Hanley, H.M. (2005). Perceptions of parenting versus parent-child interactions among incest survivors. Child Abuse Neglect; 29(6): 661-81.

Fonagy, P., Steele, M., Moran, G., Steele, H. and Higgitt, A. (1993). Measuring the ghost in the nursery: An empirical study of the relation between parents' mental representations of childhood experiences and their infants' security of attachment. J. Amer. Psychoanal. Assn.; 41: 957-989.

Fraiberg, S., Adelson, E., Shapiro, V. (1975). Ghost in the nursery: A psychoanalytic approach to the problem of impaired infant-mother relationships. Journal of the American of Child Psychiatry; 14(3): 387-421.

Gökler, B., Taner, Y. (2004). Çocuk istismarı ve ihmali: Psikiyatrik yönleri. Hacettepe Tıp Dergisi; 35: 82-86.

Grant, M.M., Cannistrac, C., Hollon, S.D., Gore, J., Shelton, R. (2011). Childhood trauma history differentiates amygdala response to sad faces within MDD. J Psychiatr Res.; Jul, 45(7): 886-95.

Gündüz, A., Yaşar, A.B., Gündoğmuş, İ., Savran, C., Konuk, E. (2018). Çocukluk çağı olumsuz yaşantılar ölçeği Türkçe formunun geçerlilik ve güvenilirlik çalışması. Anadolu Psikiyatri Dergisi; 19(özel sayı.1): 68-75.

Hair Jr., J.F., Black, W.C., Babin, B.J. , Anderson, R.E. (2010) Multivariate Data Analysis: A Global Perspective. 7th Edition, Pearson Education, Upper Saddle River.

Hanson, L.J., Nacewicz, B.M., Sutterer, M.J., Cayo, A.A., Schaefer, S.M., Rudolph, K.D., Shirlcliff, E.A., Pollak, S.D. (2014). Behavioral problems after early life stress: Contribution of the hippocampus and amygdala. *Biological Psychiatry*; 15, 77(4): 314-23.

Hochberg, Y. ve Tamhane, A.C. (1987). *Multiple comparison procedures*. New York: John Wiley & Sons press.

Hodges, M., Godbout, N., Biriere, J., Lanktree, C., Gilbert, A., Kletzka, N.T. (2013). Cumulative trauma and symptom complexity in children: A path analysis. *Child Abuse and Neglect*; 37: 891-898.

Karabekiroğlu, A., Karabekiroğlu, K., Cömert, G., Topçuoğlu, V. (2007). Panik bozukluğunda beyin görüntüleme çalışmaları. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 8(3): 224-230.

Kim, P., Leckman, J.F., Mayes, L.C., Newman, M., Feldman, R., Swain, J.E. (2010). Perceived quality of maternal care in childhood and structure and function of mother's brain. *Dev. Sci.*; 13(4): 662-673.

Koçak, U. ve Alpaslan, A.H. (2015). Cinsel İstismara Uğrayan Çocuk ve Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri ve Ruhsal Değerlendirmesi. *Adli Tıp Bülteni*; 20(1): 27-33.

Kutlu, M.A. (2018). Borderline kişilik bozukluğu: Bir gözden geçirme. *Medeniyet Araştırmaları Dergisi*; 3: 5.

Lorberbaum, J.P., Newman, J.D., Dubno, J.R., Horwitz, A.R., Nahas, Z., Teneback, C.C., Bloomer, C.W., Bohning, D.E., Vincent, D., Johnson, M.R., Emmanuel, N., Brawman-Mintzer, O., Book, S.W., Lydiard, R.B., Ballenger, J.C., George, M.S. (1999) Feasibility of using fMRI to study mothers responding to infant cries. *Depress Anxiety*; 10(3): 99-104.

Lynch, M. (1999). *Çocuk istismarı ve ihmali*. Ankara: Çocuk İstismarı ve İhmalini Önleme Derneği.

Massart, R., Nemoda, Z., Suderman, J.M., Sutti, S., Ruggiero, A.M., Detter, A.M., Suomi, J.S., Szyf, M. (2016). Early life adversity alters normal sex-dependent

developmental dynamics of DNA methylation. *Dev. Psychopathol.*; 28(4pt2): 1259-1272.

Moser, D.A., Suardi, F., Rossignol, A.S., Vital, M., Manini, A., Serpa, S.R., Schechter, D.S. (2019). Parental reflective functioning correlates to brain activation in response to video-stimuli of mother–child dyads: Links to maternal trauma history and PTSD. *Psychiatry Research: Neuroimaging*; 293: 110985.

Noriuchi, M., Kikuchi, Y., Mori, K., Kamio, Y. (2019). The orbitofrontal cortex modulates parenting stress in the maternal brain. *Scientific Reports*; 9: 1658

Özyurt, G., Öztürk, Y., Akay, A. (2017). Anksiyete bozukluğu olan çocuklarda duygu düzenlemenin annelerin duygu düzenlemesi, bağlanma ve anksiyete duyarlılığı ile ilişkisinin incelenmesi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*; 18(4): 369-378.

Perry, B.D. (2000). Traumatized children: How childhood trauma influences brain development. *The Journal of the California Alliance for the Mentally III*; (11:1): 48-51.

Perry, B.D. (2001). The neurodevelopmental impact of violence in childhood. D. Schetky and E.P. Benedek (Ed.), Chapter 18: In *Textbook of Child and Adolescent Forensic Psychiatry* (p. 221–238). American Psychiatric Press.

Perry, B.D. (2002). Childhood experience and the expression of genetic potential: What childhood neglect tells us about nature and nurture. *Brain and Mind* (3): 79-100.

Perry, B.D. (2009). Examining child maltreatment through a neurodevelopmental lens: Clinical applications of the neurosequential model of therapeutics. *Journal of Loss and Trauma*; 14(4): 240-255.

Pollak, S.D., Cicchetti, D., Hornung, K., Reed, A. (2000). Recognizing emotion in faces: Developmental effects of child abuse and neglect. *Developmental Psychology*; 36(5): 679-688.

Polat, O. (2001). *Çocuk ve şiddet*. İstanbul: Der Yayınevi.

Racine, N., Plamondon, A., Madigan, S., McDonald, S., Tough, S. (2018). Maternal adverse childhood experiences and infant development. *Pediatrics*; 141(2): e20172495.

- Rijlaarsdam, J., Stevens, G.W., Jansen, P.W., Ringoot, A.P., Jaddoe, V.W., Hofman, A., Ayer, L., Verhulst, F.C., Hudziak, J.J., Tiemeier, H. (2014). Maternal childhood maltreatment and offspring emotional and behavioral problems: Maternal and paternal mechanisms of risk transmission. *Child Maltreat*; 19(2): 67-78.
- Sarı, H.Y., Ardahan, E., Öztornacı, B.Ö. (2016). Çocuk ihmal ve istismarına ilişkin son 10 yılda yapılan sistematik derlemeler. *TAF Preventive Medicine Bulletin*; 15: 6.
- Schore, A.N. (2012). Gelişimsel nörobiyoloji ve bağlanma kuramı. Tahir Özakkaş (Ed.). *Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları*: 65
- Schore, A.N. (2013). Duygulanımın düzenlenmesi ve kendiliğin kökeni: Duygusal gelişimin nörobiyolojisi. Tahir Özakkaş (Ed.), *Kısım 3: Geç Bebeklik Dönemi* (s. 221-303). *Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları*: 57
- Siegel, D.J. (2018). Zihnin gelişimi: İlişkiler ve beyin arasındaki etkileşim bizi nasıl biz yapar?. Tahir Özakkaş (Ed.), *Psikoterapi Enstitüsü Eğitim Yayınları*: 253; *Nörobilim serisi*: 10
- Solomon, E.P., Heide, K.M. (1999). Type III trauma: Toward a more effective conceptualization of psychological trauma. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*; 43: 202-210.
- Soysal, A.Ş., Bodur, Ş., İşeri, E., Şenol, S. (2005). Bebeklik dönemindeki bağlanma sürecine genel bir bakış. *Klinik Psikiyatri*; 8: 88-99.
- Sümer, N., Sayıl, M., Berument, S.K. (2016). Anne duyarlılığı ve çocuklarda bağlanma. *Koç Üniversitesi Yayınları: Özel Dizi-2*
- Swain, J.E., Lorberbaum, J.P., Köse, S., Strathearn, L. (2007). Brain basis of early parent–infant interactions: Psychology, physiology, and in vivo functional neuroimaging studies. *The Journal of Child Psychology and Psychiatry*; 48 (3-4): 262-287.
- Swain, J.E. (2008). Baby stimuli and the parent brain: Functional neuroimaging of the neural substrates of parent-infant attachment. *Psychiatry (Edgmont (Pa. : Township))*; 5(8), 28–36.
- Swain, J.E. (2011). The human parental brain: In vivo neuroimaging. *Prog Neuropsychopharmacol Biol Psychiatry*; 35(5): 1242- 1254.

- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). Using multivariate statistics. Boston, Pearson.
- Taner, M.D., Başal, H. (2013). Okulöncesi çocuklarında gözlenen davranış problemleri ile ailelerinin anne-aaba tutumları arasındaki ilişki. Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi; 2(1): 115-144.
- Tanrıdağ, O. (2018). Çocuk beyninin gelişimi ve nörogelişimsel problemler. Fatma Özten (Ed.). Üsküdar Üniversitesi Yayınları: 10
- Terry, L.C. (1991). Childhood traumas: an outline and overview. Am J. Psychiatry; 148(1): 10-20.
- Tottenham, N., Hare, T.A., Millner, A., Gilhooly, T., Zevin, J.D., Casey, B.J. (2011). Elevated amygdala response to faces following early deprivation. Dev Sci., Mar; 14(2): 190-204.
- Treat, A.E., Sheffield-Morris, A., Williamson, A.C., Hays-Grudo, J. (2019). Adverse childhood experiences and young children's social and emotional development: The role of maternal depression, self-efficacy, and social support. Early Child Development and Care; DOI: 10.1080/03004430.2019.1578220
- Türkoğlu, E., Kuğu, N., Akyüz, G., Doğan, O. (2017). Psikiyatri polikliniğine başvuran hastalarda çocukluk çağı kötüye kullanımının araştırılması. Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi; 22: 144-8.
- Tüzün, O. ve Sayar, K. (2006). Bağlanma kuramı ve psikopaloji. Düşünen Adam; 19(1): 24-39.
- UNICEF Annual Report (2008).
https://www.unicef.org/publications/files/UNICEF_Annual_Report_2008_EN_072709.pdf. Erişim tarihi: 23.12.2019
- UNICEF-Türkiye. (2010). Türkiye'de çocuk istismarı ve aile içi şiddet araştırması. <http://atud.org.tr/kutuphane/unisefrapor.pdf>. Erişim tarihi: 23.12.2019
- Usta, S.Y. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarda davranış problemlerinin anne-ocuk ve öğretmen-ocuk ilişkileri açısından incelenmesi. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Ünlü Kaynakçı, F.Z. ve Mesutoğlu, C. (2018). Göçebe mevsimlik tarım işçiliğinde çocuklar: Ekolojik sistem yaklaşımına dayalı bir değerlendirme. *Karaelmas Journal of Educational Science*; 6: 116-126.

Weaver, I.C.G., Cervoni, N., Champagne, F.A., D'Alessio, A.C., Sharma, S., Seckl, J.R., Dymov, S., Szyf, M., Meaney, M.J. (2004). Epigenetic programming by maternal behaviour. *Nature Neuroscience*; 7(8): 847-854.

World Health Organization. (2016). Child maltreatment. <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs150/en/>. Erişim tarihi: 23.12.2019.

Yıldırım, E.A., Peykan, G., Hacıoğlu, H., Koçak, Y.E., Özer, Ş. (2010). Çocukluk çağı cinsel travması olan iki olguda travma belirtilerinin ortaya çıkışında anne olmalarının etkisi. *Nöropsikiyatri Arşivi*; 47: 174-7.

Yiğit, İ. ve Yiğit, M. G. (2017). Psychometric properties of Turkish version of difficulties in emotion regulation scale-brief form (DERS-16). *Current Psychology*; 1-9.

EKLER

Ek 1. Etik Kurul Onamı

 www.uskudar.edu.tr
Altunizade Mahallesi Haluk Türksöy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 400 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

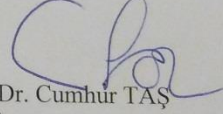
**T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI**

SAYI: 61351342/ 2019-673 27/12/2019

**Sayın Prof.Dr. Sultan TARLACI
(Kübra ŞAHİN İPEK)**

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun **27/12/2019** tarihinde yapılan **12** no.lu toplantısında “**Annenin Örselenme Öyküsü Ve Duygu Düzenleme Kapasitesinin Çocuğun Duygu Düzenleme Ve Davranış Sorunları Üzerine Etkisinin İncelenmesi**” adlı araştırma projenizin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cumhuri TAY
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

en. No: 0115.03.2017

Ek 2. Tez İsim Değişikliği Etik Kurul Onamı

www.uskudar.edu.tr

Altunizade Mahallesi Haluk Türksoy Sokak No:14 34662 Üsküdar/İSTANBUL
T: 0216 420 22 22 F: 0216 474 12 56 bilgi@uskudar.edu.tr

T.C.
ÜSKÜDAR ÜNİVERSİTESİ
GİRİŞİMSSEL OLMAYAN ARAŞTIRMALAR
ETİK KURULU BAŞKANLIĞI

SAYI: 61351342/ 2020-251

11/05/2020

Sayın Prof.Dr. Sultan TARLACI
(Kübra ŞAHİN İPEK)

Üsküdar Üniversitesi Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik Kurulunun 27/12/2019 tarihinde yapılan 12 no.lu toplantısında onay alan "Annenin Örselenme Öyküsü Ve Duygu Düzenleme Kapasitesinin Çocuğun Duygu Düzenleme Ve Davranış Sorunları Üzerine Etkisinin İncelenmesi" adlı araştırma projesinin isminin Kurulun 11/05/2020 tarihinde yapılan 06 no.lu toplantısında "Annelerin Çocukluk Örselenmelerinin Çocuga Bakım Verme Davranışları Üzerinde Etkisi Ve Çocuk İçin Riskleri" olarak değiştirilmesinin etik açıdan uygun olduğuna karar verilmiştir.

Bilgilerinize rica ederim.

Doç. Dr. Cürümler TAŞ
Girişimsel Olmayan Araştırmalar Etik
Kurulu Başkanı

2020/05/11 11:12:20

Ek 3. Kişisel Bilgi Formu

Yaşınız:

Çocuğunuzun Doğum Tarihi (ay ve yıl olarak belirtiniz):

Eğitim Düzeyi

Okur-yazar değil

Okur-yazar

İlkokul

Ortaokul

Lise

Üniversite

Yüksek lisans-doktora

Çalışma Durumu

Çalışıyor

Çalışmıyor

Büyüdüğünüz ev ortamında (18 yaşınızdan önce) kimlerle yaşıyordunuz?

1. Anne ve baba birliktelerdi

2. Yalnızca anne

3. Yalnızca baba

4. Üvey anne ve/ veya üvey baba

5. Aile büyükleri

Ailenizin Aylık Ortalama Gelir Düzeyi:

0 – 2500 TL

2500 – 5000 TL

5000 - 7500 TL

7500 TL – 10000

10000 ve üstü

Çocuğunuzda genel olarak gözlemlenen duygusal ve/veya davranışsal problem var mıdır? (gerginlik, hırçınlık, öfke patlamaları, zarar verme, karşı gelme, korkular, yapışma hali, takıntılar, uyku bozukluğu, çevreye ilgisizlik, yeme bozukluğu, alt ıslatma, parmak emme, mastürbasyon vb.) Cevabınız evet ise problemi belirtiniz;

Ek 4. Çocukluk Örselenme Yaşantıları Ölçeği (ÇÖYÖ) örnek maddeler

1. Ben çocukken, ailemde birileri bana vurur ya da beni döverdi.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

2. Ben çocukken, hiç kimse benimle ilgilenmediği için, kendi bakımımı kendimin daha iyi yaptığımı hissedirdim.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

14. Ben çocukken, ailemdeki kişilerden, bir doktora ya da hastaneye gitmek zorunda kalacak denli dayak yediğim oldu.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

15. Ben çocukken, ailemde, beni başımın belaya girmesinden koruyan birileri vardı.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

20. Ben çocukken, annemle babam ayrı yaşardı ya da boşanmıştı.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

25. Ben çocukken, ailemde denetimsiz davranışları olan kişiler vardı.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

29. Ben çocukken, birisi bana cinsel amaçla dokunmayı ya da kendisine dokundurtmayı denedi.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

30. Ben çocukken, ailemdeki kişiler beni itip-kaktı.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

31. Ben çocukken, birisi, kendisiyle cinsel ilişkim olmazsa beni incitmekle ve hakkımda yalanlar söylemekle tehdit etti.

1. Hiç Bir Zaman 2. Nadiren 3. Bazen 4. Sıklıkla 5. Çok Sık

Ek 5. Duygu Dzenleme Gçlçüğü Ölçęi (DDGÖ)-Kısa Form örnek maddeler

		Hemen hemen hiç	Bazen	Yaklaşık k yarı yarıya	Çoğu zaman	Hemen hemen her zaman
1	Duygularıma bir anlam vermekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
2	Ne hissettiğim konusunda karmaşa yaşarım.	1	2	3	4	5
7	Kendimi kötü hissederken başka şeylere odaklanmakta zorlanırım.	1	2	3	4	5
8	Kendimi kötü hissederken kontrolden çıktığım korkusu yaşarım.	1	2	3	4	5
11	Kendimi kötü hissettiğimde davranışlarımı kontrol etmekte zorlanırım.	1	2	3	4	5
13	Kendimi kötü hissettiğimde böyle düşündüğüm için kendimden rahatsız olurum.	1	2	3	4	5
16	Kendimi kötü hissettiğimde duygularım dayanılmaz olur.	1	2	3	4	5

Ek 6. Çocuk-Anababa İlişki Ölçeği örnek maddeler

		Kesinlikle uygun değil	Pek uygun değil	Kararsızım	Oldukça uygun	Kesinlikle uygun
1	Çocuğumla sıcak ve şefkatli bir ilişki paylaşırım	1	2	3	4	5
2	Çocuğumla ben sürekli olarak birbirimizle çatışma halinde gibiyiz	1	2	3	4	5
3	Çocuğum iyi hissetmediğinde benim kendisini rahatlatmamı bekler	1	2	3	4	5
4	Çocuğum benimle olan ilişkisine değer verir	1	2	3	4	5
5	Çocuğum ihtiyaç duyduğunda yardım kabul etmek istemez	1	2	3	4	5
6	Çocuğumu övdüğümde, gururla gözlerinin içi güler	1	2	3	4	5
7	Çocuğum kendisi hakkındaki bilgileri içinden geldiği gibi paylaşır	1	2	3	4	5

Ek 7. Ölçek İzinleri

T. C.
ANKARA ÜNİVERSİTESİ
Eğitim Bilimleri Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

14 Kasım 2019

Sayın Kübra Şahin

ÇOCUK-ANABABA İLİŞKİ ÖLÇEĞİ'Nİ (Akgün ve Yeşilyaprak, 2010) ilgili yerlerde kaynak gösterilmesi şartıyla, araştırmanızda kullanabilirsiniz. Adı geçen ölçek başka çalışmalarda kullanılmak istendiğinde bilgi verilmeli ve başkalarına verilmemelidir.

İMZA

Araştırmacılar Adına

Doç. Dr. Ege Akgün
Ankara Üniversitesi

Eğitim Bilimleri Fakültesi
Okul Öncesi Eğitimi Ana Bilim Dalı

Araştırmacılar Adına:

İMZA

Kübra Şahin

Ek 8. Özgeçmiş

Adı Soyadı : Kübra Şahin İpek
Doğum Yeri ve Tarihi : Yozgat / 1983
Yabancı Dili : İngilizce
Telefon :
E-Posta : pskkubra@gmail.com

Eğitim Durumu :

Lise : Erdoğan Akdağ Anadolu Öğretmen Lisesi
Lisans : Uludağ Üniversitesi / Fen-Edebiyat Fakültesi
Psikoloji Bölümü
Yüksek Lisans : Üsküdar Üniversitesi /Sağlık Bilimleri Enstitüsü
Nörobilim Programı - devam
İş Tecrübesi : Kocaeli Adliyesi Çocuk Ağır Ceza Mahkemesi
Kocaeli Adliyesi Aile Mahkemesi